СПИСАНИЕ ЗА БЪЛГАРИТЕ В ЧЕХИЯ

Българи

БРОЙ 3 | 2016 ЦЕНА – 30 Kč

Шеф Токев
за красотата на мечтите

От любов към Чехия

Лясковец някога и сега

Васко Абаджиев - забравеният гений на цигулката

Много кален репортаж от България

Априлското въстание през погледа на „Хумористицке листи“

Велико Търново – средновековната перла на България

BG stanil 5.indd 1 16.10.16 19:37

Съботно-неделно училище „Възраждане“

Снимки: Здравка Славова и Даниела Димова

Скъпи читатели,

Настоящият брой на „Българи“ е своеобразно продължение на пътешествията и разходките от лятната ваканция, която все не ни стига. Той е едно пътуване из България и Чехия. Много слънчев, но и много кален репортаж с дух на море написа специално за вас Стефан Кисьов. С него направо ще се потопите в лечебна кал на бургаските солници и няма да искате да излезете от нея.
Минка Генчева ни пренася на Третата среща на български фолклорни изпълнители от чужбина в Стара Загора. После ни развежда из старопрестолния град Търнов и ни разкрива красотите на уникалното Велико Търново.
За първите български градинари, обиколили Европа, ще научите от любипитната и изпъстрена с архивни снимки статия на Даниела Горчева.
Идва време и за нещо вкусно с шеф Токев, който пише историята на кулинарията в България. Андре Токев изповядва собствена религия както в кухнята, така и в живота. Ексклузивното интервю с него взе за вас Раиса Андонова-Щурм.
За покритият мост в Ловеч, за историята на немското посолство в Прага и за нощта на църквите в Прага ни разказва Красимира Мархолева. Тя спира вниманието ни и на болната тема за Шенген и обединена Европа.
„Априлското въстание през погледа на „Хумористицке листи“ е една интересна статия, написана от Любомила Соленкова, която е изпълнена с много архивни карикатури от известното навремето чешко списание.
Издателят Пламен Тотев ни среща с Деница и Красимир Проданови, които са лудо влюбени в Чехия и превеждат чешки автори на български език. Техният поглед за Чехия и чехите е на романтични ентусиасти.
И като говорим за издаване на книги, идва ред на малкото, но качествено бургаско издателство „Знаци“, което тази година има юбилей. За него и неговата основателка Румяна Емануилиду ни разказва Златна Костова.
С проекта на Българския културен институт „Иван Мърквичка – българският чех“ в Прага ни запознава Ангел Маринов.
След толкова много думи за туризъм, литература, история, архитектура и кулинария идва ред на музиката. Пред нас застава с цигулка в ръка гениалният музикант Васко Абаджиев, за да ни разкрие красотата на своята музика. Детето-чудо, покорило европейските сцени, има трагичната съдба на невъзвращенец, който умира в нищета. Името му все още тъне в забрава, а гробът му е далеч от Родината. Но паметта за него постепенно се възвръща.
За Европейската музика по времето на Карл IV ни разказва Силвия Георгиева.
Три български училища - в Прага и Бърно - отвориха врати през септември. Репортажите за тях са изпълнени с детски глъч и веселие.
Желая ви много приятни мигове със страниците на списание „Българи“!

Мария Захариева

Съботно-неделно училище „Възраждане“

Голямо българско семейство в центъра на Прага

Прием на деца и ученици за новата 2016/2017 учебна година:
– детска градина и предучилищна група,
– начален етап,
– вокално-танцова група „Орфей“.

Контакти: balgari@atlas.cz, 777 196 322
Адрес: Дом на националните общности „Воцелова“ 3, Прага 2
Спирка на метро и трамвай: I. P. Pavlova

Учебната програма е съобразена с годишния учебен план на адаптираните учебни програми на МОН по български език и литература за деца на български граждани в чужбина

Съдържание:

Българската общност 4 – 6
Добре дошли в училище! / Първият учебен звънец огласи българските неделни училища в Прага и Бърно / Фолклорни състави от чужбина радваха старозагорци

Пътешествия и разходки 7-16
На гости на немския посланик в Прага/ Много кален репортаж от България / Покритият мост на Кольо Фичето / Лясковец някога и сега / Велико Търново – средновековната перла на България

Годишнини 18
Европейската музика по времето на Карл IV

Актуално 19
Бъдещето на Шенген и обединена Европа

Интересно 20 - 21
Шеф Токев: Бъдещето принадлежи на тези, които вярват в красотата на мечтите си

Култура и традиции 22 - 26
Васко Абаджиев / Нощта на църквите в Прага / Руми Емануилиду и нейните ЗНАЦИ

Българо-чешки връзки 27 - 36
Априлското въстание през погледа на „Хумористицке листи“ / Проектът „Иван Мърквичка – българският чех“ в Прага/ ‚Какво е за мен България?“ / Дени и Краси – българи, влюбени в Чехия

1001 билки и рецепти 36
Царската билка

Накратко 37

На корицата: шеф Токев журира в кулинарното шоу „Мастър шеф“. Снимка: личен архив на Андре Токев.

Добре дошли в училище!

15 септември в БСОУ „Д-р Петър Берон“

Отново е 15 септември – ден празничен, „невписан в календара“! Ден тържествен, значим, специален; очакван с много трепети и вълнение от деца, родители, учители. Той събира в едно стотици усмивки, безброй букети , радостни и щастливи деца, копнеещи за мъдрост и знание.

15 септември е най-вълнуващият ден и за БСУ“Д-р П. Брон“, гр. Прага. И тази есен училището отвори празнично врати, за да посрещне малки и големи ученици, учители, родители, представители на Българското посолство, българските организации и българската общност в Чешката република, дошли да изпратят с благопожелание за добро начало „младостта на България“.

Химнът на Република България изправи на крака препълнената зала.

За всички присъстващи на тържеството бе приветственото слово на изпълняващата длъжността директор на училището – г-жа Емилия Пейчева. С нескрито вълнение тя поздрави учениците, учителите, родителите и гостите. Пожела спорна учебна година; щастливи дни и успех в ученето на първокласниците, ентусиазъм и творческа енергия – на по-големите ученици. На учителите – да са здрави, благословени и вдъхновени през новата учебна година; на родителите – да бъдат добри партньори на училището в общата ни кауза - ученето и възпитанието на децата.

Поздрави към ученици и учители отправиха и гостите на тържеството. Г-жа Галя Димитрова, завеждащ консулска служба в Посолството, пожела на всички ученици да се стремят към знание и просвета, на най-малките - да обичат училището, да учат с желание, да намерят приятели; на абитуриентите – успешно завършване, повече надежди и мечти и никога да не забравят училището.

Празничната програма продължи с весели училищни песни и жизнерадостни стихове, изпълнени от усмихнати, мили и приятни деца, нетърпеливи да започнат очакваните училищни дни.

Бие първият учебен звънец

Снимки: архив на БСОУ „Д-р Петър Берон“

Днес първокласниците ще чуят първия училищен звънец, ще влязат за пръв път в класната стая и училището ще стане техния втори дом за няколко години - дом на буквите, на числата, на книгите, на приятелството.

За дванадесетокласниците това е последният първи учебен ден. Днес те ще влязат за последна година в училище като ученици.

С приятелски пожелания за добра сполука към тях се обърнаха водещите на тържеството – Цветан и Ани.

А първокласничките Ели и Еми бодро и уверено рецитираха първите научени наизуст стихчета - готови да се втурнат в необятния свят на познанието.

Нека първият учебен звънец постави началото на смели надежди, вълнуващи очаквания, стремеж към знания, мъдрост и предизвикателства за всички ученици и за техните всеотдайни учители - хората с големи сърца, които не щадят сили и енергия, не пестят любов, които раздават мъдрост и доброта!

Звучи националният химн

„Деца, усмивки, цветя - 15 септември е всичко това!“

В този празничен септемврийски ден отекват последните благопожелания на българските деца:

„Нека новата 2016/2017 учебна година да бъде успешна!

Да бъде спорна!

Да бъде ползотворна!

Да бъде щастлива!

Да бъде благодатна!

Да бъде!“

Снежана Тасковова

BG stanil 5.indd 4 16.10.16 19:37

Първият учебен звънец огласи българските неделни училища в Прага и Бърно

На 25 септември Съботно-неделно училище „Възраждане“ отново отвори широко врати за децата от българската общност в Прага. Тази година в училище „Възраждане“ ще се обучават деца от първи до четвърти клас. Формирана е и предучилищна група, в която децата с много усърдие и желание се подготвят да станат първокласници.

По стара традиция всички присъстващи на откриването на новата учебна година бяха посрещнати в салона на Дома на националните общности с менче с ухаещ здравец и прясна питка. Звучаха весели детски песни.
Сияйни лица, огрени от радостните срещи с любими учители и приятели, изпълваха залата. Децата изпяха с голямо желание своите най-обичани български песни. Малки и големи ученици получиха подаръци от сдружение „Възраждане“, които ще носят късмет през цялата година!
Ето че удари първият учебен звънец и всички си пожелахме „На добър час!“ по безкрайния път на знанието.

Мария Захариева

Откриване на учебната година в Прага

На 18.09.2016г. Българското неделно училище в гр. Бърно за трета поредна година отвори врати за ученици и родители. Отново всички сме заедно след лятната раздяла и дългия отдих, готови за нови знания, за нови предизвикателства, за нови приятелства.
На децата пожелаваме през новата учебна 2016/17 година да проявят воля, усърдие и постоянство, които да им помогнат в нелеката задача за събиране на знания. Така ученето ще бъде по-ползотворно. И накрая всички ще бъдат не само пораснали, помъдрели, но и намерили повече отговори, повече истини. Защото ученето дава знания, а знанията отключват свободата към света.
На родителите желаем повече търпение, вяра в децата си и да бъдат тяхна непоклатима опора в ученето и възпитанието.
На всички колеги- да имат мотивацията, ентусиазма, енергията, упоритостта и силите, които да спомогнат поставените цели да се превърнат в реалност.

„На добър час“ в Бърно

Снимки: архив на Неделните училища в Прага и Бърно

На добър час!

Йоана Христова

BG stanil 5.indd 5 16.10.16 19:38

Фолклорни състави от чужбина радваха старозагорци

На сцената на Третата среща на фолклорните състави зад граница

За поредна година Стара Загора стана домакин на Третата среща на фолклорните състави зад граница под мотото „Верея и приятели“.
„За Община Стара Загора е чест и радост, че може да даде простор, място, логистика, сцена и всичко, което е необходимо, за да могат българи, които са по различните краища на света да си дават среща тук“, каза при официалното откриване на срещата зам.-кметът на града Иванка Сотирова. Съвместно с Държавната агенция за българите в чужбина поддържаме тази прекрасна инициатива. Тя е важна, защото всички имаме контакти с наши близки, които живеят извън границите на България, и знаем колко много им липсват общуването, речта, традициите и фолклорът. Заедно с кмета на общината, Живко Тодоров, държим това събитие да се превърне в мащабна традиция и да прерасне в обучение на най-малките българи, защото трябва да се грижим за нашите корени, да възпитаваме децата си в българщина. Нека бъдем здрави, нека да дадем възможност това събитие да радва жителите и гостите на Стара Загора и в следващите години, каза още зам.-кметът.
Двудневният концерт започна с представяне на повече от 50 участници от различни фолклорни състави от всички краища на света в новия парк на града „Казански“.

Снимка: Минка Атанасова

Гостите на празника и танцовите състави бяха поздравени и от Борис Вангелов, председател на Държавната агенция за българите в чужбина. Той изрази благодарност към Община Стара Загора за съдействието и подкрепата за осъществяване на фолклорната среща. В официалната част се включи и инициаторът на събитието - Константин Маринов, който е ръководител на танцов състав в Чикаго.
Своето майсторство на музика, песен и танц показаха изпълнители и формации от Германия, Дубай, Великобритания, САЩ, Испания и други. Сред тях бе виртуозният кавалджия Ангел Жеков от Чикаго, който участва със семейството си - квартет „Жекови“. Проникновеното изпълнение на песента“Я кажи ми, облаче ле бяло“ от Теменужка и Ангел Жекови и техните синове Живко и Мартин от Чикаго разплака публиката. Между участниците бе и основният инициатор на събитието - фолклорен състав „Верея“ от Чикаго. От индивидуалните изпълнители аплодисментите на публиката събра 18 - годишната Моника Азманска, която е възпитаничка на френския лицей в Дубай. Изпълненията „Що не ме ожениш, мамо“ и „Провикнал се деди Димо“ взривиха публиката. Своето фолклорно послание към гостите на срещата отправиха още Валя Балканска, гайдарят Петър Янев, танцова група “Пловдивъ“, оркестрите „Гурбетчии“, дуетът Митко и Гергана Тончеви, певците Веско Василев, Рада Ганчева, Красимир Панчев, Евгени Марков, Тройчо Банев, Йордан Владев, Ваня Вълкова, както и старозагорският ансамбъл „Нашенци“. Всички те радваха многобройната публика с изящните си фолклорни костюми, кръшни хора и изключителните си музикални изпълнения, като не се поколебаха да дадат всичко от себе си, за да покажат изключителното богатство на българската народна традиция, която и далече от българските предели остава жива и непокътната.
Част от двудневното събитие, което се проведе на 5 и 6 август, бе беседата, хоротеката и танцовият семинар с теория и практика, водени от Даниела Найберг от САЩ, Гергана Панова от Германия и Константин Маринов, инициатор на фолклорните срещи в общинската спортна зала „Иван Вазов“. Те запознаха присъстващите с музикално-танцовите характеристики на отделните фолклорни области в България.
В последния ден от срещата организаторите си обещаха да продължат родолюбивата традиция и догодина, отново в Стара Загора.

Минка Атанасова

BG stanil 5.indd 6 16.10.16 19:38

На гости на немския посланик в Прага

Изглед от балкона на Геншер

В ранния следобед на 23 юни 2016 г. Германското посолство в Прага отново (след 2014 г.) отвори врати за широката публика. Между 14,30 и 20,30 ч. близо 3000 посетители прекрачиха огромната червена врата на великолепния Лобковицки дворец, където се помещава посолството. Те се разходиха из великолепните му зали, полюбуваха се на красивата гледка към парка от прочутия „балкон на Геншер“, поседнаха с приятели на зелената морава пред двореца и се включиха в богатата програма, която бяха подготвили организаторите. За най-малките имаше детски кът, а за възрастните – викторини с томбола, беседа на изкуствоведката Зузана Полакова за историята на двореца, интересна и практична информация за дейността на посолството и на многобройните чешко-немски организации, които допринасят за тясното сътрудничество между двете държави, и, разбира се, много музика.

Разходка из Лобковицкия дворец

Не беше малък броят на тези, които разгледаха интериора на двореца, построен през 16 в. от чешкия аристократ Ярослав Пернщейн и станал притежание на благородническата фамилия Лобковиц един век по-късно.

Традиционната обиколка започва от главния вход. Тръгвайки надясно, се озоваваме в украсените със стенописи четири зали, дело на холандския живописец Ян Якуб Щайнфелс. В главната зала преобладават орнаменти в китайски стил, а в двете странични зали, водещи към градината, се виждат изображения на римския бог Юпитер. Стените на главната зала са повредени в резултат на бурните събития от лятото и есента на 1989 г. – тук са настанени в продължение на няколко месеца избягалите от ГДР източногерманци. Днес в залите се провеждат работни срещи на персонала на посолството. В централната част на първия етаж, т. е. в „самото сърце“ на двореца, се намира голямата Куполовидна зала, висока над 13 м. Над вратите има изобразени сцени с древногръцкия герой Херакъл, затова в миналото залата е била известна и като Хераклова. През 18 в. тук са изнасяли своите концерти немските композитори Карл Мария фон Вебер и Лудвиг ван Бетовен, организирани от техния почитател, принц Йозеф Максимилиан Лобковиц. Днес в залата се организират концерти, дискусии и приеми.

Вдясно от Куполовидната зала се намира кабинетът на посланика, а наляво е разположена т. нар. Зала с гобленте, получила името си заради окачените на стената огромни

Залата с гобленте

Снимки: Красимира Марколева

BG stanil 5.indd 7 16.10.16 19:38

Снимка: Красимира Марholева

Куполовидната зала

гоблени „Кралицата със своята свита“ (изработен през 16 в. в Брюксел) и „Запознанство“ (изработен през 17 в. във Фландрия). В съседство се намира голямата трапезария. Куполовидната зала води към историческия „балкон на Геншер“. Преди повече от четвърт век, на 30 септември 1989 г. вечерта, от него тогавашният външен министър на Западна Германия Ханс Дитрих Геншер променя живота на няколко хиляди източногермански, потърсили убежище в посолството, обръщайки се към тях с историческите думи: „Дойдохме да ви кажем, че днес можете да отпътувате за Западна Германия.“ Краят на изречението заглъхва сред възторжените викове на събралите се в градината на посолството източногермански. Бронзовата скулптура на трабанта „Quo vadis“, дело на чешкия архитект Давид Черни, както и надписът (“В памет на хилядите източногермански, които през лятото и есента на 1989 г. намериха пътя към свободата”) напомня за тези далечни и драматични събития.
Дворецът е собственост на фамилията Лобковиц до 1927 г., когато е закупен от чехословашката държава. От 1974 г. тук се помещава немското посолство. Преди няколко години се заговори, че чешкото правителство е дало принципното си съгласие да продаде двореца на Германия, а в замяна да получи сграда в Берлин. До продажба така и не се стига – преди две години чешкият и немският външни министри Лубомир Заоралек и Франк Валтер Щайнмайер се споразумяха Германия да наеме сградата за следващите 50 години.

Красимира Марholева

Много кален репортаж от България

Ахой, дами и господа, добрий ден! Как сте, що сте? Сещате ли се за мене? Надявам се, че да… ама чакайте де, не бягайте, не се плашете, не ми обръщайте внимание, че съм толкоз кален, ще ви обясня всичко!... Както виждате, полегнал съм си тук на черния пясък на плажа край Бургаските солници и целият съм омацан с кал като селския бивол, защото… Не, не, трябва да започна малко по-отначало, малко предистория, дет’ се вика. Да ви разкажа ЗАЩО се озовах тук, край тия древни солници. Те, както знаете, се намират не къде да е, а в прочутото „Атанасовско езеро“, най-голямото солено езеро в България. Аз и преди бях чувал разни любопитни неща за туй толкова екзотично кътче на родната ни природа, за чудните му и лековити способности, заради които дори и оня жесток кръволок Адолф Хитлер отнесъл цели два вагона с тукашна кал в Берлин да си лекува някакво свое заболяване; но нито знаех къде се намира то /въпреки, че прекарвам почивката си през това лято в едно друго прекрасно място, Сарафово, което е само на няколко километра оттам/, нито пък дори ми беше хрумвало да дойда да се потопя в солта. Но както се казва, човек не може да избяга от съдбата си… нито от жена си, нали, ха-ха! Та преди известно време, по-точно след като си купих онова хубаво колело от Бургас, дето съм го оставил хе там, до оградата /дано не ми го откраднат!/, аз реших да се прибера в Сарафово не с автобуса, с който бях дошъл, а с колелото. Тъй като знаех, че има алея за велосипеди край морето, ми се прииска да я пробвам. Ето защо, в тоя много горещ юлски следобед, аз подкарах велосипеда си от Морската градина на Бургас, откъдето започваше въпросната алея, към Сарафово. Докато се носех като вихър напред, аз се озъртах любопитно наляво и надясно с надеждата да зърна нещо интересно. Ако щете вярвайте, маршрутът ми беше много приятен, наистина, защото въпросната алея за велосипедисти се намираше на две крачки от морето, където почти под носа се разбиваха вълните му на един див плаж, непочистен от треви и миди, със сив, ситен пясък, дълъг може би четири или пет километра, за който дотогава изобщо не подозирах, че съществува. Щом неусетно изминах тия километри, към края на същия този плаж, както и по алеята, видях някакви хора, целите покрити с черна кал. В първия момент помислих, че сънувам. Но се ощипах и разбрах, че съм буден. После, си рекох, че съм се озовал по време на прожекцията на някакъв филм за диваци. Тия тук явно играеха ролята на диваците от остров Тамбукту и снимките току-що бяха приключили. Те излизаха от едни разположени непосредствено до алеята солници /а аз веднага реших – и с право, че това са въпросните Бургаски солници, въпреки че дотогава не ги бях виждал/ и тъй, окаляни, тия хора отиваха на морския бряг, където се печаха на слънцето или пък влизаха да плуват във вълните. После обаче, като се поогледах, не видях нито камери, нито нещо подобно. Аз ги подминах и се прибрах в Сарафово, но тъй като това, което бях видял ми се стори много интересно, потърсих информация за него в Интернет, където в Уикипедия и на разни други места, във вестникарски статии и интервюта на специалисти, открих доста интересни неща за лековитите

BG stanil 5.indd 8 16.10.16 19:38

способности на тия солници. Те, най-накратко, се дължаха на нещо наречено луга /за което не бях чувал/ и на лечебната кал, за която бях чувал туй-онуй. Ако трябва да обобщя съвсем накратко, лугата /която била полезна против едва ли не всякакви болести/ е оная гъста течност, която остава в солниците, след като морската вода се изпари от слънцето, а калта е утайката, която се образува на дъното им. Така или иначе, след видяното и прочетеното, аз реших да изпробвам лично въздействието на тия солници и още на следващия ден се озовах там.

Усещането наистина си струваше, без майтап. За да се потопиш във въпросната луга, трябва да влезеш, разбира се, в солника, който е пълен с нея. В началото аз си мислех, че тя представлява нещо като малко по-гъста морска вода, но щом се потопих в нея, разбрах, че няма нищо общо с това– освен че е ръждиво-червеникава на цвят течност, много гъста, като бензин, олио или нещо такова, тя е толкова солена, че ако ти попадне в окото изпитваш толкова невероятна болка, че все едно ослепяваш и в същия момент спираш изобщо и да виждаш. Затова в никакъв случай не трябва да си пръскаш очите или да си потапяш главата в нея, особено второто. Няколко много любезни местни жени, с които преди да вляза в солниците разговарях /те някак си бяха познали, че съм новак/ ме посъветваха настоятелно да внимавам за това. Ето защо, след като се съблякох по бански и оставих дрехите си недалече, аз се спуснах много внимателно по дървените, покрити сякаш от векове с жълтеникава сол на кристали стълбички, и с малки, предпазливи крачки, нагазих напред, навътре в солника. Усещането беше невероятно. Като в Мъртво море или нещо подобно, поне доколкото бях чел за хора, които бяха влизали там. В момента, в който легнах в лугата, тя ме изтласка нагоре все едно бях коркова тапа. Или пък сякаш бях легнал не върху течност, а върху мек килим, воден матрак или някакво подобно нещо. Освен това тя беше много мазна, необикновено хлъзгава, като слуз, с яка миризма на сяра. Накратко, тя много нежно, като майчина милувка, ме обгърна отвсякъде и не ми даде да потъна и въпреки, че този солник беше дълбок едва около 40-50 сантиметра, а на места и по-малко, аз изобщо не стигах дъното му. Но нали съм си любопитен, все пак реших да го опипам с длан, а след това го разрових с пръсти и извадих ръката си да видя какво има по него. Беше смесица от сол, пясък и черни утайки, но все пак повече сол, отколкото кал. Продължих да си лежа, само главата ми започна да натежава. Огледах се и забелязах, че много от хората, които лежаха около мен, си бяха взели надуваеми възглавнички. И чак тогава разбрах колко полезна би ми била наистина една такава възглавничка.

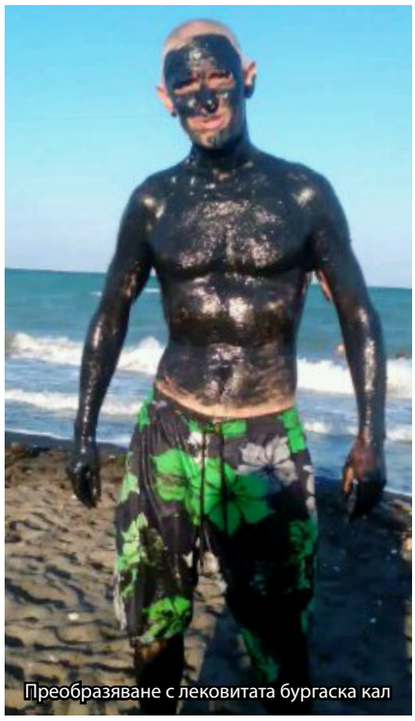
Преобразяване с лековитата бургаска кал

Зачудих се и откъде лугата има този ръждиво-червеникав цвят и тая сярна миризма. И докато си лежах по гръб и всички тия нови усещания и осезания ме вълнуваха, аз, почти опиянен от тях, неочаквано направих следната велика глупост – завъртях се по корем, при което си потопих цялата глава в лугата. Направих го със затворени очи, разбира се, но въпреки това, в момента в който лицето ми се озова под повърхността на лугата, разбрах каква грешка съм направил – усетих адски силна болка в очите, въпреки че те бяха затворени и когато си извадих главата от лугата и ги отворих, тя стана още по-силна, защото по клепачите, разбира се, беше полепнала луга. Като слепец аз се надигнах от водата и едва поглеждайки през присвитите си клепачи, като почти умирах от болка, пипнешком, тръгнах към дрехите си, като внимавах да не падна някъде, тъй като всичко наоколо беше освен това много хлъзгаво, а по земята на всичко отгоре настъпвах разни остри камъчета /бях бос/, които допълнително ми причиняваха болка. Все пак някак се добрах до мостчето, по което се върви из солниците и пипнешком, като гледах да вървя до оградата му, успях да изляза от тях и да стигна до морето, където се потопих във вълните, които ме измиха. Трябваше ми обаче още известно време, докато отново прогледна.

С калта имах по-малко приятни /но и също така неприятни/ усещания. Тя също е солена и също не трябваше по никакъв начин да влиза в очите ми. Намираше се навсякъде из солниците, но на посетителите беше разрешено да се калят на определени места – главно в едни локвоподобни канали, а на останалите места имаше табели с надпис „Влизането забранено“. Калта е много черна, гъста, на вид като всяка уважаваща себе си кал, но много по-лепкава. За да си я набавя и намажа с нея, трябваше да нагазя в каналите, да потопя ръката си в мътната им вода /която всъщност пак не е вода, а нещо като луга/ и да потърся с пръсти по дъното й. То беше твърдо, песъчливо, но над твърдата му част имаше един мек, много фин, няколко сантиметров слой кал. Именно тая кал, както ми обясни един загорял от слънцето мъж /тия хора тук бяха всички много любезни и общителни/, била въпросната кал за мазане. Същата хубава, черна, лековита кал, която съдържа всички полезни вещества и микроорганизми, които лекуват също един куп заболявания и е чудесна за мазане. Тя беше гъста и хомогенна, затова /бях решил, че е хубаво е да си събера от нея в една кофичка/, когато я вадех и слагах в кофичката, виждах, че е подобна на гъст, черен мехлем, сос, черна боя

Снимка: личен архив на Стефан Кисьов

BG stanil 5.indd 9 16.10.16 19:38

или катран, а щом я слагах върху кожата си, полепваше спокойно по нея, почти без да се стича или пада. Най-напред намацах с кал само врата, гърба и корема си, но след това реших да се намажа и то бая дебело отгоре до долу. Целият, освен очите, устните и бермудите, които бяха зеленикави, с черни цветя на бял фон, така че заприличах на истински чернокож африканец, ако ми гледаше човек тялото или пък на някаква жертва на Ку-Клукс-Клан, само дето не се бях овъргалял в перушина.
След това аз гордо отидох при другите кални като мен хора на плажа. Постоях там известно време с калта, но тъй като вече минаваше 7 часа вечерта, та слънцето вече не беше тъй силно, едва ме сушеше, аз все още не можех да изсъхна. Затова най-вече за да убия времето, реших да се поразходя край брега на морето – по алеята с велосипедистите по-точно. Тъй че тръгнах по нея към Бургас. Вървях бос по асфалта, като внимавах пак да не настъпя някое камъче, тъй като явно когато бяха правили алеята, бяха използвали някакъв много ситен чакъл с остри ръбчета, част от който по някакъв начин беше попаднала на асфалта и ако случайно настъпех такова, то ми причиняваше силна болка. Всъщност няколко пъти настъпвах и усещането беше много неприятно, като че ми се пробиваше кракът или ми влизаше стъкло или трън в кожата. Така че доста внимавах. Всъщност ми се искаше да разгледам постройките откъм солниците, които бяха доста стари, освен това и да отида до най-крайната от тях, където имаше нещо като фабрика за сол и ми се беше сторило, че там продават сол. Беше ми се приискало да си купя малко, след всички процедури, които си бях направил тук и да си слагам от нея в супата през зимата.
Докато си вървях, аз се оглеждах и за колелета, а и за мини-влакчетата, които също минаваха оттук и превозваха хората между солниците и Морската градина на Бургас. След като повървях известно време обаче, ми направи впечатление, че хората по алеята, които не бяха като мен омацани с кал, а тъкмо обратното – без кал и облечени с дрехи, ме оглеждат с голямо любопитство. Това ми се стори някак странно, защото само на стотина метра по-назад оттам, откъдето бях тръгнал, никой изобщо не ме и заглеждаше. Реших, че по всяка вероятност това се дължи на факта, че там, по-назад, имаше десетки и стотици хора, намазани с кал като мен, така че беше съвсем в реда на нещата да си кален и това не правеше впечатление. Но след като се бях отдалечил само стотина метра, бяха започнали да ме гледат с това любопитство, примесено с нещо друго, което не знам какво точно беше, но усещах, че не ми харесва особено. Първо ме изгледаха така две млади, интелигентни на вид жени, едната от които с очила. Може би бяха начални учителки, като си помисля сега. Във всеки случай имаха малко строг вид. Освен това те не само ме загледаха, но и някак втренчено се вгледаха в мен, с укор, особено по-младата и чернокоса девойка с очилата. Не знам заради тия очила ли, защо ли, но ми се стори, че докато ме гледаше, очите й необикновено силно се разтвориха. Но може и така да ми се е сторило. Кой знае. После се разминах с група велосипедисти, които ме изгледаха по същия странен начин и дори се разсмяха. На мен все пак ми се струваше, че тъй като съм съвсем близо до солниците и калните хора, не би трябвало на никого да прави впечатление, че още някакъв кален човек се мотае наоколо. Но следващите хора, с които се разминах, също ме загледаха, а след тях мина и мини-влакчето, което беше пълно с хора, които идваха на солниците и които също ме огледаха с любопитство, все едно никога не бяха виждали накалян човек и даже си извъртяха вратовете да ме оглеждат. А сега де? Та така, колкото повече се отдалечавах, любопитството към моята персона се усилваше, та си представих как биха ме оглеждали хората, ако случайно се появях така в Морската градина или пък още повече на Главната улица на Бургас и не дай си Боже, спра за малко пред Общината. Сигурно около мен щеше да се образува тълпа от любопитни, желаещи да ме зърнат или дори да се снимат за спомен с мен. Но – какво да се прави, явно въпросът е не какво правиш, как изглеждаш, а къде го правиш; въпреки това продължих все пак да вървя бавно по асфалта, покрит целият с кал, включително лицето, което беше причина да не си личи кой съм, как изглеждам и много не ми пукаше.
Тия постройки до солниците бяха нещо като общежития от преди 50-100 години и представляваха наредени една до друга стаички с врати към морето и прозорци – към солниците. В тях имаше някакви хора с вид на работници, които седяха по леглата /а те бяха от ония старовремски легла с метални тръби/ или до масите. В тия малки стаички имаше само по две легла и една маса и по един-два стола. Дрехите на хората бяха пък закачени по разни неща на стените, които както всичко, бяха дървени. Всичко беше доста бедно, почти мизерно, малко ми напомняше за стаите, в които спяхме като ученици, когато по време на комунизма ходехме на бригади, но също така ми напомни и за затворническите килии, които бях видял преди няколко седмици на остров „Света Анастасия“, поне бяха със същите размери, примерно три на два метра. Жените вътре бяха пълни, отпуснати, с уморени от тежката работа под слънцето тела, а мъжете с грубовати лица, с къси / или без/ коси, с яки тела, изпъкнали мускули, татуировки и тежки, мрачни погледи. Изобщо, доста потискащо, ако добре ме разбирате. Така или иначе, не отидох докъдето бях решил да ходя и се върнах обратно назад, където се окъпах в морето, свалих калта от кожата си и повярвайте, почувствах се наистина страхотно, като новородено бебе… или нещо подобно.
И общо взето, така премина първият ми кален ден тука, при това не беше последен, след него имаше и други такива кални дни, като днешния, но за тях – друг път… че сега времето ми изтече, калта изсъхна, слънцето напича, тъй че трябва да влизам в морето, да се умия, да поплувам, пък на вас в Прага… насхледаноу и хезкий ден!

Стефан Кисьов

BG stanil 5.indd 10 16.10.16 19:38

Покритият мост на Кольо Фичето

„Визитната картичка“ на Ловеч

Покритият мост на Кольо Фичето над р. Осъм е един от символите на Ловеч и е единствен по рода си на Балканския полуостров. На европейския континент съществуват само още три подобни моста – в Люцерн, Ерфурт и Флоренция.

Покритият мост в Ловеч

Снимка: д-р Красимира Мархолева

Покритият мост на Кольо Фичето не е първият по рода си в Ловеч. Засега не е известно откога точно датира тази архитектурна традиция в града. Още през 17 век турският историк и географ Хаджи Калфа отбелязва в своите пътеписи, че над течащата през града река Осъм се извисява мост, но не става ясно дали е бил покрит. Два века по-късно, преминавайки през българските земи, френският пътешественик Ами Буе отбелязва: „каменен мост, покрит и украсен с дюкянчета, свързва двата бряга на река Осъм“. От преписка на един габровец става ясно, че в средата на 19 в. в Ловеч е имало мост, отнесен от придошлите води на реката. Вероятно и този мост е бил възстановен, но е построен не от каменни стълбове, а от дървени колове. За този мост унгарският пътешественик Феликс Каниц, който посещава Ловеч през 1871 г. пише, че единственото хубаво нещо на него „беше прохладната сянка, която даваше на минувачите и продавачите против жегата неговият надвиснал и клатещ се дъсчен покрив“. През същата година мостът е унищожен напълно от наводнение. Местните хора дълго време разправяли как цяла седмица след нещастието чираците и калфите събирали по реката отнесената стока. Този път жителите на Ловеч се обръщат с молба към майстор Никола Фичев (познат като Уста Кольо Фичето), спечелил си по това време славата на ненадминат архитект и строител. В своята работа прочутият майстор бил подпомаган от шестима помощници, които отговаряли за доставката на строителни материали и за събирането на финансови средства. Кольо Фичето обикалял близките гори и каменни кариери, за да избере кои дървета и камъни са подходящи за строителен материал. Всички жители на Ловеч участвали в строежа – бедните с труда си, а богатите – с парите си. Придържайки се към местната строителна традиция, през 1874-1876 г. Кольо Фичето построява своя прочут мост далеч по-професионално в архитектурно отношение. Мостът е бил проектиран като транспортен и пешеходен, бил изцяло дървен, крепящ се на 5 каменни колони с височина 4, 50 м и ширина 3, 50 м. Самият мост е висок 7 м, дълъг 84 м. и широк 10 м. Горните части на каменните колони са били украсени със скулптури на патриотична тематика – лъв (символизиращ България), орел (Русия), женски бюст с цветя (символ на плодородието). Днес е останала само фигурата на лъва. Във вътрешната част на моста от двете му страни са били наредени 64 дюкянчета с малки прозорчета, а по средата са се намирали бръснарницата и кафенето. Осветлението е ставало с газови фенери, а отоплението – с дървени въглища.

В продължение на половин век жителите на Ловеч се радват на архитектурния шедьовър на Кольо Фичето, който се превръща в неразделна част от тяхното ежедневие. Но през нощта на 2 срещу 3 август 1925 г. това уникално творение изгаря до основи – и до днес не е ясно дали става въпрос за умишлен палеж, или нехайство. На негово място през 1926-1931 г. е построен железобетонен покрит мост по проект на арх. Стефан Олеков. Той е проектиран като транспортен и пешеходен, с 40 дюкянчета, а покривът му е от армирано стъкло. В сегашния си вид мостът съществува от 1981-1982 г., когато е реконструиран по проект на арх. Христо Златев и инж. А. Малеев, така че максимално да се доближава до някогашния мост на Кольо Фичето. Дължината на моста е 106 м. Той е само пешеходен, във вътрешността му има множество магазинчета и сладкарница, от които се открива красива гледка към реката. Покритият мост свързва новата част на града с архитектурно-историческия резерват „Вароша“, където се намират музеят на Васил Левски и Етнографският музей.

Последният ремонт на моста е от 1999 г., като част от проекта „Красива България“ и е осъществен с финансовата помощ на правителството на Испания.

д-р Красимира Мархолева

BG stanil 5.indd 11 16.10.16 19:38

Лясковец някога и сега

Едно пътешествие из старите лясковски хроники

Лясковец

„Прелестно място има тоя Лясковец, да гледа человек, та да му се нагледа, чудна е страна по местоположението си. Него го е наградила природата твърде щедро с сичките си добрини и нуждни, необходими за человека потреби“ твърди не без гордост българският възрожденец Павел Каляджи през 1859 година.

Лясковец някога

В етнографското си изследване „Лясковец“ (изд. 1944) Димо Минев пише, че според сведения от загубена ръкописна книга село Лясковец е било основано още през Първото българско царство, че е било малко селце, сгушено под лещака някъде под манастира „Свети Петър и Павел“, в който е била школата на брата на цар Петър – Боян Магесник. Тогавашните лясковчани били парици – тоест, полусвободни селяни, които обработвали на изполица държавните имоти. И като такива се смята, че и по-късно, вече в края на XIV век, те са били под покровителството на Иван Шишмановата сестра Кера Тамара, омъжена за султан Мурад Първи. Твърди се, че тъй като Лясковец е бил неин вакъф, по-късно той се сдобива с привилегии.

„Живущите в тези села ... се управляват автономно като свободни граждани. Те ще се считат за опростени и за освободени от всякакви правителствени и обществени налози и данъци... На всеки външен човек, с какъвто чин и положение да е и към каквато и категория да се числи, се забранява да влиза насила в пределите на тези свободни и независими села...“.

Миене на зеленчук. Румъния, 20-те г. на XX в.

Това е откъс от фермана, който султан Сюлейман I (Великолепни) издал през **1538г.** и който узаконявал привилегиите на българските селища Лясковец, Горна Оряховица, Долна Оряховица и Арбанаси.

По-нататък във фермана пише: *“... Рая-та да не се третира като проста безправна рая, нито да се напада, изтезава и измъчва...“.*

Такива фермани има издадени за много български селища по време на османското владичество и те са били островчета на относителна свобода в завладяната и изгубила своята държавна независимост

Градинарско семейство

България. И най-важното – били са островчета на самоуправление, в които започва Възраждането.

Именно тези свободни селища, чиито жители имали специални права, станали важни земеделски, занаятчийски и търговски, а впоследствие – и културни, духовни и просветителски центрове. Жителите им, натрупали богатство и самочувствие, опит и знания, захванали да дарят значителни суми за училища и църкви в родните си места и именно от тези будни села започнало Българското възраждане.

В статията си „Някои наблюдения върху живота на българите през XV-XVIII век” Вера Мутафчиева пише: „Колкото и неочаквано, след опустошителното азиатско нашествие, зе-

BG stanil 5.indd 12 16.10.16 19:38

Товарене на зеленчука за пазара. Унгария, 40-те г. на XX в.

меделското производство из нашите земи придобило широк размах не само в количествено отношение, но и по разнообразие (...)"

Здрав инстинкт диктувал на предците ни, че тяхното оцеляване, по-доброто бъдеще на потомците им може да бъде постигнато само чрез производство.

Как се е стигнало до Българското възраждане, до необяснимо интензивния материален и духовен взрив на българската нация от Паисий нататък? Предлагаме следния отговор: постепенно, отдалеко, неуморно.

И вторият, често чуван въпрос: **как сме оцелели** в противостояние с неизмеримо по-силен враг? **Тук отговорът е кратък: произвеждайки.**

Лясковските градинари

Лясковчани били първите, които научили градинарството и започнали да го практикуват в България. През 18 век Лясковец бил сред тези селища, които вследствие на привилегиите си и на икономическите промени в Османската империя се замогнали, а жителите им се сдобили със самочувствие. В старите хроники лясковчани били описвани като горделиви хора и се споменава как всяка пролет дружини от момци (войнуци) отивали в Цариград, където работили в султанските конюшни или в султанските фурни. В имперската столица лясковчани видели гръцките зеленчукови градини – бахчите, и започнали да се цанят на работа в тях. Веднъж посветени в тайните на градинарството – отглеждането на разсада, напояването и новите зеленчукови култури, те решили да си отворят своя бахча в Цариград, но еснафът на гръцките градинари не им разрешил.

Цани Гинчев ни е оставил изключително ценни сведения за градинарството в първото всестранно проучване на един български занаят. Неговият дядо бил един от първите лясковски градинари, баща му също бил градинар, а и неговото детство и младост минали в тежък гурбет в бахчите около Букурещ и Белград. След като не успели да отворят бахча в Цариград лясковските градинари, между които и дядото на Цани Гинчев, решили да отидат в Брашов. Събрали тайфа, градинарска дружина, а дядо му, който "знаял добре турски и донегде си гръцки и разбирал добре от семената" отишъл пеша до Цариград да купи семена. Според Цани Гинчев, това било към 1715 година. Цани Гинчев разказва "Тогава Влашко било турско, а и Брашов надали е бил австрийски и отишле на Брашов първите български градинари. Де им е била бахчата, какво са работили, как са продавали, не мога да ви кажа, защото баба ми, която ми е разказвала това, не можаше да ми разправи, а дядо беше умрял отколе."

Скоро във Влашко и Молдова нямало град без българска бахча. "Подир освобождението на Влашко и Молдова в различни градове се отворили лясковски градини и лясковчани зели сега вече да не ходят в Цариград толкова, колкото ходяли изпърво. Свободните земи и самостоятелната печалба ги привличала все повече и повече на градинарството. Тъй щото в продължение на 15-20 години във Влашко не е останал град и градец да не е имало градина."

Около 1815 г. българските градинари отворили първата си бахча и край Белград с позволението на княз Милош Обренович и на негова земя. Към 1853 г. край Белград вече имало 10-12 бахчи, а в цяла Сърбия- около 80 край по-големите градове.

Третата държава, в която проникнали българските градинари, била Русия. Заселили се край Харков, Одеса, Симферопол, Киев, Херсон и Москва.

Към 1840 г. българските градинари

Строеж на долап. Турция, 30-те г. на XX в.

BG stanil 5.indd 13 16.10.16 19:38

Готов за пазара зеленчук. Унгария, 30-те г. на XX в

отварят градини и в Австро-Унгария. По онова време повечето зеленчуци, без които днес дори не можем да си представим трапезата - като бамя, тиквички, грах, патладжан, моркови, чушки и домати, били съвсем или почти непознати за Европа, българите и те не били още „навикнали да ядат зарзават". През 17 век картофите, пренесени едва век по-рано от Америка, все още се смятали за храна на бедните. Доматите пък дълго били отглеждани само като декоративно растение и поради червения си цвят се смятали за отровни. Когато лясковските градинари излезли по европейските пазари първоначално продукцията им била посрещната с недоумение и дори с присмех - хората им се чудели на ума да ядат „треволяк". И въпреки това - *именно благодарение на българските градинари част от европейците вкусили за пръв път различни зеленчуци, някои от които по-късно задължително били включени в националните им кухни.*

Рискован бил градинарският труд. "Най-страшно и най-опасно нещо за градинарите е заливането." Случвало се градинарите да продават кожусите си и пеша да се връщат в България, ако наводнение, град, мана, ранна зима, гъсеници са унищожили труда им. А трудът им бил тежък.

Трогателно и тъжно било изпращането на градинарските тайфи. Разбирали се помежду си градинарите кой ще си дойде по Петровден да донесе пари и да помогне на семействата на другарите си за вършитба, а друг по-късно за гроздобера. После излизали всички да ги изпратят. Тръгвали с надеждата да се върнат с печалба, да се замогнат семействата им, да се оженят, да отидат на Божи гроб.

В Сърбия, Влашко, Унгария, Русия рядко имало град, където да не останали български градинари, завели и семействата си далече от "тежкото несносно иго".

Лясковското градинарство дотолкова се разраснало, че започнало да оказва благотворно влияние върху цялата Търновска околия. Не стигали градинарите за новия гурбет и лясковчани започнали да взимат ортаци и чираци от Балкана.

Цани Гинчев особено подчертава положителните страни на емигрантството:

"Истина градинарите работят градините си повече по селата около големите градища, но те продават в градищата и с граждани имат работа, те са цяло лято на големите пияци и пазари, тъй щото те научават и гражданите и селяните на оная страна, в която работят; освен туй изучават и местния език, нрави, обичаи и т.н. И колко млади момци са оставали в тия чужди страни и са получили образование в тамкашните училища, а някои и занаяти, и търговия; тъй напр., братя Мънзовци в Браила, Петко Хаджи Аврамов в Галац и мн. др. В никои въстанически движения, в никои чети и войни не се е минувало да няма градинари. Като живеят в свободните земи, те естествено ставаха патриоти, като сравняваха свободата, в която живеяха с робството на тяхното отечество."

Цани Гинчев описва уникалната градинарска кооперация, създадена в средата на 18 век и съществувала до средата 20 век.

"Комунистите, социалистите и не знам какви -исти, ходят да търсят различни теории за подобрението на човеческото общество: изучете, господа, нашите градинари, проникнете в организма на тяхното устройство и вътрешна наредба и вий ще се уверите, че по-добър и по-мирен социализъм, съдружаване никой от вашите теоретици не е можал досега да измисли, а нашият праотец градинаринът го е измислил без шум и без пропагандно пронирство, приложил го е преди 100 и повече години на практика и днес градинаринът, основан на него, прави чудеса без да ходи да приготовлява адски машини и динамитни бомби, да убива подобните на себя си братя и за нищо и никакво да става и сам жертва, без да може колко годе да помогне на себя си и на ближния си. Всички, които са се запознали с нашите градинари, се чудят на тяхния дружен и мирен живот; на тяхната съразмерна печалба; но вярвам, че никой досега не е и помислил да пристъпи по-близо и да изучи тия рибари на труда и невинния социализъм: в него има много данни за преобразованието на цялото човечество…"

Българските градинари не криели занаята си.

"Скромната благородна обноска, многогодишният опит, странството и живението между различни народи, вери и съсловия е научило градинаря да може с всекиго да живее и да накара всекиго с поведението си да го уважава. Положително може да се каже, като се изучи добре градинарския дух, че по-снизходителни, по-щедри, по-либерални и человеколюбиви занаяти нам дали имаме от градинарския."

Особено интересен е паралелът, който Цани Гинчев прави между гурбета на българските градинари и английското мореплаване с неговия дух на завоевание, риск и упование на Божията воля.

"Градинаринът макар и да знае, че злото може да го слетя утре, той се

BG stanil 5.indd 14 16.10.16 19:38

Български градинари в Будапеща

прекръстя, помоля се на Св. Богородица и се впуща в чужбина, както се впуща ингилизинът в океана да иде". "А народ, който се впуща в опасността и като я знае, той е юнак и достоен за уважение. Който знае какво тегли матросът на морето и който познава безмерния труд на градинарина, той тряба и на двамата да им снеме шапка, да им се отбие от пътя, да им се поклони с искрено благоговение, като на отважни юнаци; защото, както на моряка на всеки миг е смъртта под краката му, тъй и на градинарина тая смърт се намира под твърдата му скромна постилка, постлана на влажната земя, на която той ляга изпотен, уморен и разглобен в сичкото си тяло от безмерния труд, недоядание и й се предава; но и над двамата честни труженици бог простира своята ръка помощница и ги запазва да се върнат при огнището си, при рожбите си, при своите си, които ги чакат с отворени ръце и денонощно не забравят тая силна покровителка ръка…"

Лясковец днес

„Окото се освежава от променливата пъстрота на ясните бои – пише Константин Иречек за Лясковец по време на своята обиколка из България и продължава: – тук виждаш пълно с нивя, овощни градини, сенчести кории, заможни села, сиви скали, течащи води, сини планини и балкански сняг. Покрайнината под полите е най-обработеният кът в цяла България, единственият край в цялата страна, където всеки кьс земя е оползотворен."

Окото и на днешния пътешественик се освежава от пъстротата, от цветята в градините, зеленината на дърветата, синевата на небето и планините. Но уви, окото днес вече не се радва на нивя и овощни градини. През 50-те години земята бе отнета от трудолюбивите й стопани и предадена в ръцете на комунистически бюрократи, за да правят колхози по съветски образец.

Все пак днешен Лясковец изненадва с добре поддържан парк в центъра на града, с множество млади хора с малки деца, със сравнително малко на брой занемарени или изоставени къщи. Напротив, изглежда че лясковчани са съумели да получат европейски субсидии и да реновират повечето стари къщи от XIX век. В Лясковец се намира и един уникален музей – Музеят на градинарството. С тъга научих, че сърцатата му уредничка (с която се познавах от 2007 година) – Теодора Рогева, е починала. Тя беше от Лясковец, обичаше своя роден край и знаеше много за историята на градинарството и на самия Лясковец. Посвещавам тази статия на светлата й памет, дано благородното й дело бъде продължено от днешните й наследници в музея.

Когато човек гледа днешен Лясковец разбира, че не се гаси туй, що не гасне. Някогашните социалистически предприятия са замрели, а красивите, строени преди 1944 година и „национализирани" след 9 септември сгради са занемарени, но навсякъде в града се виждат следи от семейна и лична предприемчивост. Градините на лясковчани впечатляват с плодни дръвчета и натежали от грозде асми, с красиви цветя. На много места се виждат местни търговски, адвокатски и пр. кантори. Ако се намирате наоколо, може да отседнете в хотел „Фреш"(добро обслужване, удобни нови матраци, чисти стаи, ниски цени) или в туристическия комплекс „Светицата" . Може да се нахраните добре и евтино в някое от местните ресторантчета и механи, където ще ви обслужат с внимание и топла сърдечност.

Дано преуспее красивият Лясковец и дано един ден отново окото на пътешественика да се радва на нивя,

Знамето на Градинарско дружество „Пчела"

овощни градини, сенчести кории, заможни села в лясковската околия.

Даниела Горчева

Лясковски рецепти

Изпратила Теодора Рогева, уредник на Музея на градинарството в Лясковец

Кокошка с дюли или сини сливи

Яхнията става по-хубава, ако кокошката е по-тлъста. Кокошката се нарязва на порции и се запържва. В мазнината се добавя една глава лук (накълцан), една лъжица червен пипер и се залива с гореща вода. Щом се свари месото, добавя се и един настърган домат и парченца дюли (или сини сливи). Сосът се сгъстява с една лъжица брашно, подправя се с черен пипер.

Сладка баница

Прави се с готови кори. Сварява се една чаена чашка ориз. Подслажда се на вкус. Прибавя се едно пакетче канела. Настъргва се голяма дюля на ренде. В тава, предварително намазана с олио, се редят корите, поръсват се с олио, слага се от сварения ориз и от настърганата дюля и така отново. Отгоре се поръсва с вода и се пече. След изпичане отново се ръси със студена вода и малко захар. Захлупва се за няколко минути.

Да ви е сладко.

Снимки: Даниела Горчева и архив на Музея на градинарството в Лясковец

BG stanil 5.indd 15 16.10.16 19:38

Велико Търново – средновековната перла на България

Велико Търново

Уникален със своята архитектура старопрестолният град Търнов привлича както студенти, така и много туристи от страната и чужбина, дошли да се запознаят отблизо с българската средновековна история. Независимо дали се разхожда човек по малките улички за първи път, или крачи по тях отново, винаги има какво да открие .... Да се полюбува на красивата панорама, или да изпие едно кафе, приготвено на пясък от гостоприемните боляри в старата част на града.

Веднъж докоснеш ли се до това място, няма как да го забравиш... Сякаш мисълта за него те кара да се връщаш там отново и отново... Ако не реално, то поне мислено продължаваш да пътуваш из неговите тесни и извити калдъръмени улички...

Един от най-впечатляващите средновековни комплекси, грабващ окото на всеки гост, е Царевец - главната българска крепост по време на Второто българско царство. Опасана от всички страни от водите на река Янтра, символът на Търново е своеобразна еманация на българския дух. Внушителните жилищни и административни постройки свидетелстват за царуването на много български владетели, като се започне от цар Петър IV, мине се през управлението на цар Иван Асен II и се стигне до цар Иван Шишман. Независимо, че хълмът достига своята кулминационна точка в развитието си в периода XII – XIV век, на него е кипял живот много преди това. Според научните открития останки от селища на това място датират още от 4200 г. пр. Хр. През желязната епоха там обитават траките, а от V до VII век тук се намира най-големият град на провинция Долна Мизия. През IX век мястото е било старо българско селище, а в XII век започва нейното изграждане.

В музея на восъчните скулптори

Снимки: Минка Атанасова

Както всяка древна крепост, изиграла важна историческа роля, и за Царевец се носят различни легенди. При управлението на цар Калоян в битката при Одрин през 1205 г. е пленен латинският император Балдуин Фландърски и заточен в една от кулите на крепостта Царевец. Според една от легендите съпругата на Калоян – Анна Куманката, се влюбила в императора. В тайно писмо тя му предлага свобода срещу това той да я вземе със себе си, но императорът отхвърля предложението и това поражда у нея силно желание за мъст. Тогава тя обвинява Балдуин в опит за прелъстяване, за което той е наказан със смърт. И затова днес една от кулите на крепостта носи името Балдуиновата кула.

В друга легенда се говори за скрити подземия с таен вход. Те служели на римляните да се крият от варварското нашествие, когато този район е в рамките на Римската империя. В подземията според разказите има

BG stanil 5.indd 16 16.10.16 19:38

Поглед към Янтра

езеро и смъртоносни механизми, които възпрепятстват достъпа на недоброжелатели. Естествено, като във всяка приказка, в историята има намесено и съкровище. Твърди се, че внимателно пазеното подземие е на много нива, като на всяко едно от тях има скрити богатства. Има и още един кът на Царевец, известен с мрачната си история. Това е впечатляващият скален нос Лобната скала, разположен в най-северния край на двореца. От него в реката са били хвърляни изменници на държавата. През XVI век на това място е изграден манастир.

Безспорно Царевец пази спомена за много събития. Многовековният му живот е свидетел на всякакви случки. Не е изненадващо, че крепост на такава възраст и с подобен мащаб изисква много време, за да добие достъпния вид, в който я виждаме днес. Работата по нейната реставрация отнема половин столетие – започва през 1930 г. и е окончателно завършена през 1981 г. за честването на 1300 г. от създаването на Първата българска държава.

Паметникът на Стефан Стамболов в старопрестолния град

Ако през деня крепостта почива тихо на високия хълм, през нощта оживява под звуците на аудио-визуалния спектакъл, представящ колоритната история на Втората българска държава. Приказната смесица от звук и светлина няма как да не развълнува посетителите на това загадъчно място и да не предизвика интереса на запалените историци.

И като допълнение на тази атракция съвсем отскоро градът има и свой музей на восъчните фигури. В него българската история оживява. 28-те силиконови фигури на средновековни владетели, боляри и обикновени занаятчии, изработени в реалните им размери, са включени в серия от възстановки на исторически събития и битови сцени в мултимедийния център „Царевград Търнов". Автор на тези произведения на изкуството е известният търновски скулптор Борис Борисов, а идеята е на кмета на града Даниел Панов. Днес този музей на силиконовите фигури е уникален не само за страната ни, но и за Балканите. Там туристите могат отблизо да се срещнат с цар Иван Асен II и царица Ирина Комнина. В различните зали посетителите се докосват до различните занаяти като грънчарство, ковачество, стритело, сечене на монети. Специално място е отделено на духовенството и просветната дейност, като в отделен раздел е обособена книжнината, където са изложени старинни ръкописни книги, наречени скриптории. Сред застиналите във времето скулптури има и „живи" - на виночерпец и калиграф. Костюмите на всички са изработени от естествени материали, близки до епохата. Лицата на скулптурите са като живи – направени от висококачествен силикон.

Колко ли дълго трябва да остане в Търново човек, за да се наслади на прекрасните гледки, които се откриват както от хълма „Царевец", така и от „Света гора", и от крепостта „Трапезица" - тайнствена и истинска, отразяваща магнетизма на времето и скрила основите на 17 църкви? За някого е достатъчна седмица, а за други не стига и цял живот, защото колкото по-дълго живее там човек, когато си тръгва, сякаш оставя късче от себе си...

Минка Атанасова

Снимки: Минка Атанасова

BG stanil 5.indd 17 16.10.16 19:38

Европейската музика по времето на Карл IV

На 15 август БКПО „Св.св. Кирил и Методий“ и Философският факултет на Карловия университет представиха концерт в препълнената Юбилейна синагога, посветен на 700-годишнината от рождението на Карл IV под надслов „Европейската музика по времето на Карл IV“. По този повод даваме думата на известната българска органистка Силвия Георгиева, да ни запознае с музиката от епохата на Карл IV. (Б.р.)

Силвия Георгиева

„Музиката, която ще прозвучи днес в тази прекрасна синагога, съм избирала много прецизно и никак не ми беше лесно да намеря оригинали, писани точно за орган.

Става въпрос за една доста интересна и бурна епоха, не само от историческа гледна точка. Музиката по това време – говорим за XIV век, за пръв път започва да се приема не само като забавление или като светско допълнение и украса в нормалния живот, но и като едно по-дълбоко възприятие по време на богослужение или само на инструментална музика. За концерти, в днешния смисъл на думата, не може да говорим, но централният „герой“ на средновековната музика е musicus - музикант, композитор, евентуално дори поет и изпълнител, всичко това събрано в едно. Той е центърът на това свещенодействие.

Карл IV е френски възпитаник, това е и причината да виждате в програмата толкова много френска музика, която е слушал от най-ранното си детство. Легендарният още по онова време композитор, французинът Гийом дьо Машо, е бил личен секретар на Ян Люксембургски (бащата на Карл IV) и освен че е успявал да пише огромно количество музика, е оставил след себе си и термина „мотет от епохата на Нотр Дам“. Машо не само е свирил, но е съпровождал и е пътувал с краля Ян Люксембургски по цяла Европа. Иначе главното му седалище е била катедралата в Реймс, която до сега си стои на същото място. Със сигурност може да се каже, че в детството си неговият син Карл IV се е срещал с тази историческа личност.

Италианското влияние в централна Европа по това време (не само в музиката) е вече „втора генерация“ – знаем го като италианското треченто – това е епохата на флорентинската аристократична меценатска фамилия Медичи. Франческо Ландини – сляп органист и талантлив композитор, също е присъствал в музикалното образование и интереси на Карл IV – неговите кантиленни, прекрасни колоратури също ще чуете днес вечер.

Чешката музика е от типичните т.нар. Кодекси, в които са били събирани народни напеви, а също и разработвани на тяхна основа по-големи пиеси.“

д-р Силвия Георгиева

Концерт в Юбилейната синагога, посветен на 700-годишнината от рождението на Карл IV

Снимки: личен архив на Силвия Георгиева

BG stanil 5.indd 18 16.10.16 19:38

Бъдещето на Шенген и обединена Европа

В началото на юни Европейският дом в Прага организира поредица от дискусии с международно участие, посветени на бъдещето на Шенген и предизвикателствата, пред които в момента са поставени страните-членки на Европейския съюз. В дискусиите участие взеха представители от Гърция, Полша, Швеция, Франция.

Дискусии в Европейския дом в Прага

„Бъдещето на Шенгенското сътрудничество“

В първата дискусия участниците разискваха бъдещето на Шенген и събитията от последните няколко години, които поставят под въпрос неговото съществуване – бежанската криза, терористичните атаки в Париж и Брюксел. Гръцкият представител Василис Нтусас (Фондация за европейски либерални изследвания, Брюксел) посочи, че макар Шенген да се смята за един от най-големите успехи на ЕС, неговата ефективност е изправена пред сериозно предизвикателство. Той даде за пример бежанската криза. Гърция е не само най-засегнатата, но не разполага с финансови ресурси, за да се справи с този проблем. Именно бежанската криза ясно показа липсата на координация между държавите-членки. Затова за Гърция членството в ЕС означава преди всичко споделяне на общи отговорности и ценности. В своето изказване Крищоф Болеста (Polityka Insight, Варшава) отбеляза, че за Полша членството в ЕС означава преди всичко свобода и пари и функционирането му има главно финансови измерения – затворените граници рефлектират негативно върху полската икономика. Ако Шенген рухне, това би означавало икономическа катастрофа. Участниците в дискусията прогнозираха, че Шенген ще продължава да съществува, но за да оцелее, е необходима преди всичко солидарност между европейските държави и провеждането на необходимите реформи.

„Бъдещето на Европа: фрагментация?“

Втората дискусия беше посветена на опасността от фрагментация на Европа. Според Вивиен Пертюсо от Института за международни отношения (Брюксел) за ЕС ще бъде много трудно да овладее фрагментацията. Основите, на които обединена Европа днес се гради, са много крехки и нестабилни, допълни той. Основната причина за това според него е, че не всички държави-членки на ЕС са в еврозоната и на практика всяка една от тях представлява отделен пазар. Затова до 10-15 години всяка държава-членка трябва да реши дали ще бъде част от еврозоната или не. Юристката Агата Гостинска-Якубовска от Центъра за европейски реформи (Лондон) изрази скептицизъм към вероятността обединена Европа да се разпадне, но същевременно посочи, че за да се предотврати подобен сценарий, е необходимо да се намери нов подход към интеграционния процес – чрез консенсус. Кристофър Хилион от Шведския институт за европейски изследвания не изключи друго решение на проблема: прилагането на т. нар. диференциран подход към отделните страни-членки или бъдещи членки на ЕС – когато дадена държава получи по-специален статус от останалите в рамките на ЕС и не е обвързана например с по-нататъшна политическа интеграция. От друга страна обаче, той изрази опасения, че подобен сценарий може да доведе до маргинализация на ЕС. Участниците във форума се спряха и върху въпроса за евентуалното излизане на Великобритания от ЕС и последствията за нея. В. Пертюсо изрази съмнение, че друга страна-членка може да последва примера на Обединеното кралство, още повече, че то е смятано от много европейци за „черната овца“ на ЕС. При развитието на такъв сценарий Германия и Франция ще се превърнат във водещите държави на европейския пазар. А. Гостинска-Якубовска прогнозира, че ако Великобритания излезе, у другите държави може да се появи страх и скептицизъм. Според Кр. Хилион не е възможно да се даде еднозначен отговор на подобен въпрос. За едни държави например това би означавало избавянето от труден партньор. Напускането на Великобритания със сигурност ще доведе до оживени дебати в Северна Ирландия и втори референдум в Шотландия и даже може да се стигне до федерализация на Обединеното кралство, допълни той.

Д-р Красимира Мархолева

Снимка: д-р Красимира Мархолева

BG stanil 5.indd 19 16.10.16 19:38

Шеф Токев: Бъдещето принадлежи на тези, които вярват в красотата на мечтите си

Андре Токев по време на шоуто „Мастър шеф"

Снимка: личен архив на Андре Токев

Андре Токев е човекът, който пише историята на кулинарията в България - стъпка по стъпка, година след година. Той въвежда гурме културата у нас. След като пристига от Германия за откриването на хотел „Хилтън" в София, за кратко време прави чудеса - обучава екип от млади хора на тънкостите в кулинарното изкуство, които обикновено се учат с години. Много от тях днес са тръгнали по стъпките на шеф Токев и работят за елитни ресторанти по света. Неговите умения в кухнята и мениджърските му качества са причината ресторант „Сезони" в хотел Хилтън да влезе в челните места на топ ресторантите в България. Андре Токев е работил за петзвездни хотелски вериги, в различни държави, където постига голям успех. Кулинарните му предпочитания са до голяма степен повлияни от френската кухня и култура, тъй като Франция е една от работните му дестинации, но и като малък живее в Алжир.
Готвил е за много известни личности, сред които Бил Клинтън, Ангела Меркел, Жан-Клод Ван Дам, Вал Килмър, Шарлиз Терон, Дъстин Хофман, Джон Кери, Борис Бекер.
Основател и президент е на Българската асоциация на професионалните готвачи, единственият носител на международна диплома „Мастър шеф" за Източна Европа. Той е президент на Bocuse d'or за България - изключително елитно състезание в света на готвачите. Телевизионната му кариера започва с предаването „Гурме с Андре", с което за първи път запознава зрителите с тайнството на висшата кулинария. Андре Токев е в журито и на втория сезон на предаването „Мастър шеф„ по bTV. Дъщерите му Ренате и Елиза не са наследили готварската професия, но и двете, заедно със съпругата му Мария, са включени с различни отговорности в техния гурме ресторант в София - ANDRé. Трите жени в живота на Андре съчетават това с основната си професия. Мария е финансист, Ренате е софтуерен инженер, а Елиза е актриса.

Шеф Токев, професията Ви онаследена ли е? Предава ли се традиционно във вашето семейство? Има ли други главни готвачи?
Да, донякъде е онаследена. Баща ми е работил няколко години като готвач, но е предимно ресторантьор. Аз съм единственият главен готвач от моето семейство.

Каква беше мечтаната Ви професия като дете?
Мечтата ми като дете беше да стана пилот на Формула 1. Обичам бързите коли и до днес. Като цяло харесвах математиката, дизайна и спорта.

Как впечатлихте съпругата си? Сготвихте ли й на първата среща? Казват, че любовта минава през корема.
Да, разбира се! Готвих, но не на първата среща. В самото начало излизахме на вечери в заведения. След това я впечатлих със закуска в леглото, а на по-късен етап с гъши дроб, поднесен с карамелизирани ябълки.

Професията главен готвач обикновено се свързва с черпака, тенджерите и рецептите. Доколко са необходими математически познания в кухнята?
Логиката на мисълта помага във всяка една професия. Математиката ми се отдава много и мисля, че ми помага и в работата.

В хотел „Хилтън" в София отсядат много от американските актьори, които снимат в България. Кои от тях имат най-големи изисквания по отношение на храната, специален хранителен режим или изисквания по отношение на качеството?
Първите, за които веднага се сещам, са Жан-Клод Ван Дам и Шарлиз Терон.

Можете ли да ни споделите някоя ситуация, в която сте бил неподготвен или сте поднесъл нещо, което не е съвпаднало с желанието на клиента?
Нямам такъв случай. Дори и да съм допускал грешки, съм успявал да ги поправя така, че гостът да получи точно това, което очаква.

Как разтоварвате след забързания работен ден? Намирате ли

BG stanil 5.indd 20 16.10.16 19:38

време?
Опитвам се да намирам достатъчно време. Разтоварвам със спорт и развлечения, предимно със семейството.

Майка Ви е германка, а баща Ви - българин. Обикновено децата от смесени бракове изповядват религията на единия родител. Вие каква религия изповядвате?
Аз изповядвам собствена религия, тази, която усещам и чувствам. Вярата е нещо, което е в душата на всеки. Кръстен съм в България като православен християнин.

Предварително ли се снима предаването„Мастър Шеф“?
Кастингите се правят предварително, както и първите епизоди. След започване на излъчването на предаването успоредно продължават снимките.

Шеф Токев, на немски има една поговорка: „Was der Bauer nicht kennt, frisst er nicht.“ (буквално от немски – „Каквото фермерът не познава, не го яде“), т.е. хората имат изградени вкусове и навици при храненето, които не искат да променят, предпочитат да се хранят така, както са свикнали. Смятате ли, че предаването „Мастър шеф“ може да промени вкусовете на зрителите и доколко?
Да, определено. Не само че може, но вече ги променя. Радвам се, че хората търсят различното от това, което са познавали досега и се ориентират към по-качествени продукти и по-добър и здравословен начин на живот.

Моля, назовете три неща в кухнята, в които трябва да инвестира всеки начинаещ хобиготвач.
Професионален нож, готварски книги и много време за готвене и експерименти.

Коя е последната ваша мечта, която е вече реалност?
Последната моя мечта, която вече е реалност, е собствен ресторант. Намира се в София и се казва ANDRé. От малък мечтая и мечтите ми една по една се осъществяват. Те се раждат непрекъснато в мен. Продължавам да мечтая и се надявам скоро да реализирам новите си идеи. Бъдещето принадлежи на тези, които вярват в красотата на мечтите си.

Семейният Ви ресторант ANDRé придобива все по-голяма популярност сред любителите на изисканата храна. Как бихте описали концепцията на ресторанта?
Авторска кухня и предразполагаща обстановка, в която гостите се чувстват уютно, като у дома.

Менюто в ресторант ANDRé има ли сезонност или е постоянно? Колко често сменят менюто си елитните ресторанти?
В ресторант ANDRé сменяме менюто на всеки два месеца. Разбира се, имаме много предпочитани ястия, които запазваме във всяко следващо меню. Елитните ресторанти сменят менюто всеки сезон.

Почти всяко престижно заведение мечтае да получи звезда на „Мишлен“. Може ли ресторант в България да получи такова признание и какви са критериите, по които ще бъде оценяван?
За мен е по-важно да имам доволни гости, преживели незабравими моменти на наслада от храната, която създавам за тях. Това е най-истинската „звезда“! В България все още не са създадени условия за постигане на „Мишлен“.

Разкажете ни за събитието „Вечеря на тъмно“, което реализирате в ресторант ANDRé.
Вечерята е благотворителна и се организира от Фондация График съвместно с Профтрейд ООД, вносител на вина от изба Каса Силва от Чили. Събитието има за цел да събере хора с нормално зрение и незрящи на една вечеря, където присъстващите да усетят една малка част от живота на незрящия човек. Те ще вечерят заедно в почти изцяло затъмнена обстановка. Набраните средства от продадените куверти, ще бъдат използвани за изработка на тактилни карти, които представляват адаптиране на художествени творби върху специална хартия, която се обработва термично, след което те стават релефни. Чрез тях незрящите хора могат да посещават изложби и да разглеждат творбите, които са показани. Във Фондация График са си поставили за цел да превърнат музеите, галериите и културните средища в сферата на изкуството в леснодостъпни места за незрящите хора.

Бихме искали да ви помолим за една рецепта, специално за читателите на списание „Българи“.
Да, разбира се.

Раиса Андонова-Щурм

Агнешко със свежа салата
Една рецепта на Андре Токев

Продукти:
1 брой агнешка плешка
1 килограм картофи
1 връзка магданоз
1 връзка мащерка
1 глава чесън
200 гр. маслини калимата
черен пипер и сол на вкус

За салатата:
1 връзка див лук
2 връзки репички
1/2 лимон
2 с.л. зехтин
сол на вкус

Приготвяне:
Плешката от агнешко месо се поръсва със сол и пипер, чесън и мащерка. Фурната се загрява на 250 градуса. Плешката се поставя в тавичка върху зехтин. Пече се 15 минути на 250 градуса, докато хване коричка и след това се намалява до 100 градуса. Пече се 7 часа на тази температура. Пресните картофи се слагат на петия час с мащерка и чесън. Като се извадят, се нахвърлят маслините каламата и се поръсва с магданоза. Репичките се нарязват на кръгчета, а дивият лук се нарязва на ситно. Разбъркват се и се овкусяват със зехтина и лимона. Добавя се сол на вкус.
Добър апетит!

BG stanil 5.indd 21 16.10.16 19:38

Васко Абаджиев – забравеният гений на цигулката

90 години от рождението на големия музикант

„Васко Абаджиев свири божествено! Вие, българите, трябва да се гордеете с него!"
Йехуди Менухин

Днес малцина са чували за Васко Абаджиев - един от най-гениалните цигулари на XX век. Роден в София в семейството на музиканти, още на 6-годишна възраст смайва журито на конкурса за цигулари във Виена с невероятната си техника и музикалност. На 12 години печели първа награда на международния цигулков конкурс „Фриц Крайслер" в Лиеж. Васко Абаджиев свири с голям успех в най-реномираните зали, с най-известните оркестри, под палката на най-големите диригенти. Наричат го „Паганини на XX век". Трагична е обаче съдбата на музиканта през втората половина от живота му. Живее в мизерия, потъва в забвение, свири по кръчмите и накрая умира в едни вагон в предградията на Хамбург.

Васко Абаджиев

Детето-чудо покорява световните подиуми

Васко Абаджиев е роден на 14 януари 1926 г. в София. Музикалния си талант наследява от родителите си. Баща му, Никола Абаджиев, е професор по цигулка и ректор на Държавната музикална академия. Завършва цигулка в Брюксел и специализира в Берлин. Учи при Анри Марто и Цезар Томсон.
Майка му, Лала Пиперова-Абаджиева, завършва пиано в Мюнхен. Вуйчо му Любев Пиперов е диригент, една от лелите му е пианистка, другата учи балет, третата е художничка. Малкият Васко израства в една наистина артистична среда и от малък слуша изпълненията на родителите си и на учениците на баща си. Любимото му място е под пианото, където той седи на малка възглавница и се наслаждава на музиката. Скоро родителите му откриват, че детето притежава абсолютен слух и изпитва почти физическа болка от силен шум и фалшиво свирене. Освен това е надарено с феноменална памет и много бързо запаметява музикалните произведения.
Васко е едва на 5 години, когато получава от баща си първата си цигулка. Никола Абаджиев е и първият му учител.
Неоценима е и ролята на майка му Лала – концертираща пианистка, която полага големи грижи за музикалното израстване и утвърждаване на сина си и до края на живота си му акомпанира на пиано.
На 14.1.1932 г. Васко вече изнася първия си концерт пред избрана публика в дома си по случай своя имен и рожден ден. Програмата включва Вивалди – концерт в ла минор, Моцарт – концерт в сол мажор и соната в ми минор, Хендел- Менует, Немски танц от Хумел, Славянска приспивна песен от Неруда, Гавот от Меюл. Публиката е потресена от феноменалните способности на детето.
На 3 май 1932 г се провежда концертът му в салона на италианския културен институт „Про ориенте" в София. На него малкият цигулар изпълнява концерт на Вивалди в ла минор, соната на Моцарт в ми минор, менует от Хендел. В публиката са италианският, германският и френският посланик. *„Залата буквално ахна още при първите звуци – казва писателят Драган Тенев. Момчето, държащо в ръката си четвъртинка цигулка, едва стигаше до клавиатурата на пианото, но свиреше по някакъв невероятен начин – без напрежение, вглъбено в себе си. Тогава за пръв път чух за жив човек – при това дете – да се казва, че е гений."*
През юни същата година Васко свири във Виена пред журито на Първото международно състезание по цигулка и пеене и се превръща в сензацията на конкурса, макар че е малолетен и не може да участва

BG stanil 5.indd 22 16.10.16 19:38

в него. *„… В центъра на интереса обаче стои един съвсем мъничък цигулар, по-точно – едно цигуларченце, което е още толкова малко, че не може да бъде допуснато до главното състезание, макар благодарение на своя детски гений да е станало любимец на състезанието. Едно ненавършило още шест години и половина русокосо момченце, син на ректора на Софийската музикална академия, Васко Абаджиев, което свири пред една предварителна изпитна комисия от Ян Кубелик, г-жа Ко Андо и проф. Карл Лафит, които му връчиха и писмено своето признание (...) На тоя най-прелестен от всички цигулари е съдено особено голямо бъдеще." -„Нойес Винер Журнал", 16. VI. 1932 г.*

Това е първото международно признание за гениалния български цигулар.

След като се връща в България,

Детето-чудо на първия си концерт, 14.1.1932

Васко завършва основното си образование. Същевременно учи пиано при майка си Лала Пиперова. С нея посещава Будапеща пред 1933 г., където се среща с известния диригент и композитор Ернест Дохнани, на когото свири на цигулка и показва първите си композиции.

През 1934 г. Васко се среща със световноизвестния цигулар Жак Тибо, който гостува в България, и свири пред него концерта на Бетховен за цигулка. Тибо пише в албума със спомени на малкия цигулар: „На прелестния малък Васко Абаджиев, който трябва, ако пожелае това, да даде на цигулковото изкуство едно от най-големите и редки имена."

Първият концерт с билети детето-чудо изнася на 17 ноември 1935 година във Военния клуб. Програмата включва: Чайковски – концерт за цигулка, Виенявски - Скерцо-Тарантела, Корели-Леонар - La folia, Крайслер - Сицилиана и Ригодон, менуети от Хендел и Бетховен. В публиката са Панчо Владигеров, проф. Асен Златаров и проф. Александър Балабанов. Проф. Балабанов пише, че *„Васко Абаджиев е нещо по-сериозно от вундеркинд, той е гениално дете, той е роден голям артист, той е духът на цигулката! (в. „Нови ден", 21.11.1935 г.).*

Най-младият студент в историята на българското висше образование

На 9-годишна възраст вече известният вундеркинд става най-младия студент в историята на българското висше образование. Дипломира се в Музикалната академия със соната в сол минор на Бах и с концерта за цигулка и оркестър на Бетховен

През декември 1936 г. сем. Абаджиеви заминава за Белгия. Причината е не само предстоящия цигулков конкурс „Йожен Изаи", но и желанието на Никола Абаджиев да намери подходящ професор за сина си. На предварителния концерт в Двореца за изящни изкуства Васко изпълнява първия концерт от Паганини, Рондо капричозо от Сен-Санс, Скерцо-Тарантела от Виенявски и др. Интерес към таланта му проявяват проф. Зимер и проф. Крикбом. Малкият цигулар си избира проф. Зимер, който е ученик на Изаи. Първоначално става негов частен ученик и професорът с радост се заема да подготвя невръстния цигулар за конкурса „Йожен Изаи".

През март 1937 г. Васко участва в конкурса „Йожен Изаи", провеждан в Брюксел под патронажа на белгийската кралица Елизабет I. Поради крехката си възраст той се явява като неофициален състезател. Конкурсната му програма включва 10 произведения между които са концертите на Моцарт, Виоти, Менделсон, сонати на Изаи и Бах, Рондо капричозо на Сен-Санс и др. Журито, в което са и известните цигулари Жак Тибо и Карл Флеш, му дава най-високата оценка. Формален победител обаче е Давид Ойстрах. Кралица Елизабет I е толкова впечатлена от изкуството на детето-чудо, че кани единствено него на частна аудиенция в двореца и му предлага да стане белгийски гражданин, но той казва, че не може да приеме, защото е българин. През септември 1937 г. Васко вече е редовен студент в майсторския клас на проф. Зимер. В Музикалната академия получава Първа награда за цигулка и най-високо отличие.

През май 1938 г. се явява на VI-тия Международен конкурс за цигулари „Фриц Крайслер" в Лиеж, за който няма ограничения във възрастта. 12-годишният български цигулар печели Първа награда и златен медал. Репертоарът му включва творби на Бах, Моцарт, Паганини, Крайслер, Виенявски и др. На заключителния концерт свири концерта на Глазунов за цигулка и оркестър. Паричната награда е в размер на 6000 франка. *"За шести път наградата „Крайслер" е дадена, и този път на един млад виртуоз – Васко Абаджиев, в лицето на когото белгийската цигулкова школа намери своя триумф. Не се двоумим да кажем, че в личността на Васко Абаджиев виждаме един нов феномен" ("Газет дьо Лиеж", 20.5.1938 г.)* Следват рецитали във Франция, Италия, Белгия.

През пролетта на 1939 г. Васко Абаджиев свири пред прочутия цигулар Фриц Крайслер Шаконата на Бах и просълзява големия музикант. Следващата година се среща с диригента Ерих Клайбер и цигуларя Жак Тибо в Брюксел. Тибо кани малкия цигулар в Париж, но поради окупацията на Белгия от нацистите заминаването му се осуетява. На 13 г. Абаджиев завършва Музикалната академия в Брюксел.

Тежките военни години

Макар че Втората световна война е в разгара си, българският цигулар получава покана от германската концертна дирекция Ебнер и през 1941 г. семейство Абаджиеви заминава за Германия. В Берлин младият и вече известен музикант следва във Висшето училище по музика композиция и контрапункт при проф. Грабнер (ученик на Макс Регер) и пиано при проф. Мартинсон.

Военният период от живота на Васко Абаджиев е изпълнен с активна концертна дейност. Момчето бързо се налага като изтъкнат цигулков

BG stanil 5.indd 23 16.10.16 19:38

Васко Абаджиев с проф- Зимер и майка си на конкурса „Фриц Крайслер", 1938 г.

виртуоз. Под палката на прочути диригенти като Клайберг, Менгелберг, Фуртвенглер, Бьом, Абендрот изпълнява концертите за цигулка на Бах, Моцарт, Бетховен, Чайковски, Брамс, Паганини и др. Свири с най-известните европейски оркестри в Белгия, Германия, Франция, Италия, Австрия, Дания, Холандия, Швеция. Първият му концерт в Берлин е в зала „Бетховен" и преминава с голям успех. Следват още два концерта в Берлин, а след това концерти в Саксония, Бавария и Прусия.
През 1943 г. свири във Виена, Страсбург, Лайпциг, Дрезден и др., а през 1944 г. - във Виена, Грац, Линц, Бърно.
В Алтенбург Васко преживява опасно нощно нападение. Освен това членовете на сем. Абаджиеви се изгубват и се срещат в Райхенбах, където преживяват страшна бомбардировка и едва оживяват. Нервната система на цигуларя е обтегната до краен предел, но концертната му дейност продължава. Изнася концерти в Дрезден, Ваймар, Йена, Плауен, Лайпциг, Цвикау и др.
Войната се отразява много зле на цигуларя - той получава силни спазми и главоболие в резултат на сирените, тъй като е много чувствителен към шумове и силни звуци. „Ужасното във войната за мен бяха не гладът и бомбите, а сирените", казва той.
След края на войната свири в американската и в съветската зона на Германия. Дори получава покана да замине за Америка, но отказва.
След като семейството се връща в Берлин, Васко започва да работи с концертна дирекция Кемпф. В периода 1946-47 г. основно композира и изпълнява камерна музика. По това време предлагат на Васко Абаджиев да стане концертмайстор на Берлинската филхармония, но Никола Абаджиев отказва.
Идва и първият тежък удар от съдбата - през 1947 г. умира проф. Никола Абаджиев. Васко Абаджиев много тежко преживява смъртта на баща си. Освен това се разболява тежко от жълтеница и се лекува продължително в България и Унгария.
През зимата на 1948 г. свири с голям успех в Женева, Берн и Цюрих, но нервите му са вече разклатени и по препоръка на лекарите трябва да прекъсне турнето си в Швейцария. Връща се в България, за да си почине. По това време се занимава основно с композиция, след което заминава да се лекува в Унгария. Там свири в камерни формации и изнася концерти със Симфоничния оркестър на Будапеща. Аплодисментите след първия му концерт продължават цели 25 минути.

Между България и света

Следва следвоенният български период в живота на музиканта, който продължава до 1956 г. Васко Абаджиев живее с майка си в България и развива голяма концертна дейност, като печели любовта на публиката. Хората се нареждат на километрични опашки за билети още от предната вечер, за да могат да чуят своя любимец. За тези, които не са успели да влязат на концерта, са инсталирани високоговорители, за да могат всички да се докоснат до изкуството на големия цигулар. В България Васко Абаджиев свири под диригентството на Васил Стефанов, Саша Попов и Добрин Петков. На камерните концерти му акомпанира Панчо Владигеров. Цигуларят прави уникални записи, които влизат в златния фонд на Българското национално радио. На 26 години той става и най-младият лауреат на „Димитровска награда". Знаменити остават изяви му със Софийската филхармония. Всеки негов концерт се превръща в сензация.
За Васко Абаджиев се полагат специални грижи от страна на тогавашното българско правителство. Той е покровителстван лично от Вълко Червенков. Осигурена му е кола, получава награди, премии и големи хонорари, правят се постъпки да му се купи цигулка „Страдивариус", „Бергонци", „Гуарнели" или „Гуадании".
Характерът на музиканта обаче е твърде противоречив и е изпълнен с немалко странности и чудатости. Васко трудно понася шум и дисонантни звуци. Не може за спи, ако не цари абсолютна тишина, а живее в София на шумната улица „Авицена", което допълнително напряга нервите му.
През целия си живот гениалният ни цигулар си остава едно голямо дете. При него явно се проявява синдромът на неизживяното детство. Преди концертите често се заиграва с децата на улицата, докато публиката чака в залата.
Той е толкова разсеян, че понякога забравя за сценичните си изяви, увлечен от игра на тенис или стъклени топчета. Отива на концерт с футболна топка и кара диригента да рита с него преди да излязат на сцената.
„Не съм чул човек да изсвири по-майсторски първия концерт на Паганини от Васко Абаджиев. Двойните му флажолети звучаха поразяващо чисто, сякаш не цигулка, а две вълшебни флейти си пригласяха. Но детето - чудо Васко Абаджиев, когато стана възрастен, си играеше на детски игри, създаваше хиляди неприятности на диригентите, предлагаше да се надбягва с тях, за да се качи на подиума, капризничеше по детски, с една дума, беше инфантилен с доста болестни нарушения на личността. Неизживяното детство си отмъщаваше, то и погуби забележителния виртуоз.", пише в „Убийството на Моцарт", Георги Данаилов.
Майката Лала Пиперова има дом-

BG stanil 5.indd 24 16.10.16 19:38

нираща роля в живота на големия цигулар. Дори я обвиняват, че не му е позволила да има собствен живот. От малък Васко е толкова зависим от нея, че не е подготвен да се справя сам с ежедневните предизвикателства. Лала Пиперова го закриля, докато е жива, но след смъртта й той е напълно безпомощен и неспособен да се справи с живота.
Връщайки се с майка си в България в началото на 50-те години на миналия век, Васко Абаджиев всъщност губи свободата си, защото вече трудно може да свири в големи европейски зали с известни оркестри и диригенти. Позволяват му да свири само в бившите социалистически републики като Унгария и Чехословакия. Гениалният цигулар обаче се нуждае от по-широки хоризонти за своето изкуство.

Persona non grata

По време на т. нар. унгарски събития през 1956 г., когато войските на СССР навлизат в Унгария, Васко и Лала Абаджиеви пътуват във влака от Будапеща до Прага. Явно унгарците са ги сметнали за руснаци и повалят Васко на земята, като го удрят по главата. Травмата е голяма. Следва лечение в Унгария и в Западен Берлин. Според познати на цигуларя, майка му го е накарала да заминат за Западен Берлин, тъй като не искала да живее в България. Явно е смятала, че в ГФР ги очаква по-добро бъдеще. Пътуването без разрешение до Западен Берлин се тълкува от тогавашното правителство като бягство от социалистическата родина. Васко Абаджиев и майка му са обявени за невъзвращенци. Комунистите забраняват излъчването на записите на Васко Абаджиев по радиото. Част от тях, както и дългосвирещите му плочи, са унищожени. Запазените му записи днес дължим единствено на съвестните служители на радиото. Унищожават се и всички книги, вестници и списания, в които се пише за него.
Името на Васко Абаджиев се заличава умишлено и потъва в забвение. Желязната завеса пада пред гениалния български цигулар.
Тежка е съдбата на сем. Абаджиеви

Гениалният български цигулар с любимата си цигулка

в Германия. Контактите с импресарските къщи са прекъснати, концертите са твърде малко. Абаджиеви обикалят различни немски градове и накрая се установяват в Хамбург, но навсякъде имат големи финансови затруднения.
Държавна сигурност предприема редица мероприятия с цел връщането на Васко Абаджиев в България. Те се оказват безуспешни и затова накрая ДС го обявява за изменник на Родината. Сем. Абаджиеви имат епизодично концерти и живеят в бедност. Животът в ГФР не им понася. През 1965 г. умира Лала Пиперова и Васко остава напълно сам. Същата година вследствие на автомобилна катастрофа той получава отново черепна травма, която съвсем влошава нестабилното му здраве. Следват 13 много тежки години за непрактичния музикант, който е самотен, нещастен и неспособен да се грижи за себе си.
След катастрофата той е принуден да работи като куриер в издателство и да свири в моряшки кръчми в квартала „Санкт Паули“ в Хамбург. Последната публика на гениалния цигулар Васко Абаджиев е била най-вероятно в някоя долнопробна кръчма, където той свирел за чаша вино или халба бира, макар че не пиел. Свирел Йохан Себастиан Бах. През последните години за него се е грижила възрастна жена. Опитвал се да му помага и търговец с български произход.
На 14.12.1978 г. Васко Абаджиев е намерен мъртъв в градската железница на Хамбург. Причината за смъртта му е инфаркт, който някогашният ненадминат виртуоз е получил в Ес-бана.
Цигулката му не е намерена. Останал е само калъфът.

Възвръщане на паметта за Васко Абаджиев

Феноменалните записи на Васко Абаджиев и ненадминатите му интерпретации на произведенията на Бах и на Паганини най-ярко отразяват уникалността на българския цигулков гений. Самият Давид Ойстрах казва: *„Без съмнение Васко Абаджиев е най-гениалният изпълнител на Бах за нашето време“.*
Васко Абаджиев е единственият цигулар, който е изпълнявал на един концерт 24-те капричии на Паганини, а на следващата вечер ги изпълнявал отново, но в обратен ред. *„Дирижирал съм най- големите цигулари в света, но Васко Абаджиев е уникално явление!“, възкликва Херман Абендрот .*
За живота на българския гений на цигулката са издадени книгите: „Паганини на XX век“ (2001) от Лада Брашованова, „Забравеният велик Васко Абаджиев“, (2001) от Н. Пиперов и Ал. Абаджиев, „Шакона пасион“ (2009) от Маргарит Абаджиев. Маргарит Абаджиев издирва и прави достъпна забранената и унищожена книга „Майстори на цигулката” от Стефан Грудев, писана през 1955 г. През последните няколко години доцент Христо Василев съхранява и възражда паметта за Васко Абаджиев. Той създава сайт, посветен на големия ни музикант, издирва негови записи, запазени в България и в чужбина. През 2002 г. БНТ излъчва документален филм за Васко Абаджиев на режисьорката Моника Якимова. Излиза и компактдиск с архивни записи на цигуларя. В зала „България“ е поставен бронзов бюст на великия български цигулар, дело на проф. Христо Харалампиев. Известни български музиканти учредяват фондация „Васко Абаджиев“. От 2011 г. в София се провежда Международен конкурс за цигулари „Васко Абаджиев“.
Желязната завеса, спусната пред великия цигулар, постепенно започва да се вдига.

Снимки: архив

Мария Захариева

BG stanil 5.indd 25 16.10.16 19:38

Нощта на църквите в Прага

„Нощта на църквите“ вече се е превърнала в традиционен празник на Чешката република, който се радва на голям интерес както от страна на пражани, така и от страна на многобройните туристи, с които Прага е пълна целогодишно. Началото на тази традиция (“Нощта на църквите“) е поставено през 2001 г. в Германия, четири години по-късно се провежда за пръв път в Австрия, а оттам се „пренася“ в Чехия през 2009 г. По традиция на този ден между 19 ч. и 1 ч. през нощта всички църкви са отворени безплатно за посетители. В тазгодишната „Нощ на църквите“ (10.06.) се включиха над 1400 църковни храма в Чехия, посетени от около 500 000 души. Станалият вече традиционен празник тази година се проведе през май под патронажа на чешкия министър-председател Бохуслав Соботка, министъра на културата Даниел Херман, председателя на чешкия Сенат Милан Щех и председателя на Долната камара на парламента Ян Хамачек.

„Свети Микулаш“ в Прага

Снимка: д-р Красимира Мархолева.

Един от пражките храмове, който отвори врати за посетители, беше Св. Микулаш на Малостранския площад. Почитателите на църковната архитектура имаха възможност да разгледат красивия и богато украсен интериор на храма под звуците на класическа музика, която зазвуча точно в 19 ч. Бяха изпълнени откъси от произведения на Георг Хендел, Антонио Вивалди, Йохан Себастиан Бах, Йозеф Хайдн, Антонин Дворжак, Волфганг Амадеус Моцарт, Феликс Менделсон и др. Солистка беше чешката оперна певица от Националния театър Людмила Вернерова, а на орган й акомпанираше възпитаникът на пражката консерватория Франтишек Щястни.

Д-р Красимира Мархолева

Руми Емануилиду и нейните ЗНАЦИ

Международният ден на книгата е празник за малки и големи, за всички, които обичат да четат и да слушат облечения в думи живот, пресъздаден по законите на изкуството от поети, писатели и преводачи. Сигурно на тази дата всички издателства, които са животрептящата връзка между вече споменатите артисти и четящата публика празнуват и аз ще ви разкажа за едно малко, но бойно издателство – едно от многото, което се бори за място под слънцето, без да сваля качеството на изданията си, без да губи ентусиазма, с който дава добри послания на читателите си. Сигурно нямаше скоро да напиша тази история - все нещо се случва и разказът на главната ми героиня все си остава вътре в мен, несподелен – та нямаше да я напиша, ако сред зомбираните от ай-фоните си хора в метрото не бях видяла едно младо и красиво същество, което чете книга – сбутано и право в навалицата на раннопътуваща София. Естествено полюбопитствах да прочета от разстояние заглавието на книгата, още повече, че корицата ми се видя позната. Сложих си очилата и да! Позната беше! „Елада Пиньо и времето“ - на Керана Ангелова, в чудесното оформление на младата и неприлично талантлива Невена Ангелова. „Елада Пиньо“ ми е любима, откъдето да я погледнеш, любимо ми е и малкото бургаско издателство „Знаци“, на чиято история на успеха всяко голямо може да завиди. Малко издателство, с малко автори и книги, едно от многото, които се борят за място под слънцето и няма да свалят качеството на изданията и да загубят ентусиазма, с който да дават на четящите добри послания. Художниците са от Бургас, Пловдив, София, но най-много издателството работи с Невена Ангелова, заради вихреното й въображение и невероятните цялостни решения. (Книгата „Юлияда“ (за театралната режисьорка Юлия Огнянова и нейните последователи) съдържа 6 части с различни формати, обединени от общо книжно тяло; книгите за Цветана Гълъбова и Росица Данаилова са две книги в едно общо тяло с две отделни лица и с много илюстрации, които се събират по средата и всичко това е решение на Невена Ангелова, завършила Илюстрация на книгата в Националната художествена академия, в момента преподава там сценография, и продължава да разнообразява стила си на рисуване и книгосъставяне. (Неслучайно младата художничка е поканена за участие в международен проект с изявени художници, за да направят една обща книга.)

И зазвучава в главата ми гласът на Руми Емануилиду - писател и журналист, любима приятелка и колега от славното време на Радио „Свободна Европа“, която е основател и управител на „Знаци“. Давам си сметка, че това е разказ, изпълнен с истории за доброто.

Издателството е създадено през юли 2006 год. и 10-годишният му юбилей тази година се отбелязва с различни изяви, а кулминацията ще е през октомври, когато в Бургас по традиция се организират Есенните литературни празници.

Книгите на самата Руми са в по-голямата си част монографии, но тя е изследвала и част от историята на

BG stanil 5.indd 26 16.10.16 19:38

музикалното образование. Всяка книга е свързана с много изследователска работа и често пъти става част от по-големи проекти - концерти, театрални постановки, скулптури /като тази на Пандира/ или още по-големи: след книгата й „Музикален Бургас“ и книгите за личности от областта на музиката, сега издателството е на път да създаде (с помощта на областната управа, Община Бургас, общински съветници, колеги журналисти от БНР и много творци и граждани) - първия Музей на музиката в къщата, където 50 години е творил композиторът Георги Шагунов.

„Аз лично смятам, че с навлизането на електронните технологии, печатните книги все повече ще се превръщат в произведения на изкуството и ние вървим в тази посока, колкото и да е скъпо и трудоемко това. Поддържаме поредицата Лица - с монографии за известни творчески личности, а от три години и поредицата Любовта на преводача, като издадохме трима от световноизвестните носители на Пулицър - Стивън Дън, Били Колинс и Теодор Рьотке, излизащи за първи път на българския пазар – в двуезични издания, събрали най-доброто от тези автори.

Румяна Емануилиду с любимите си книги

На щанда на издателство „Знаци“

Съвсем не е без значение фактът, че правата за всяко стихотворение са купувани поотделно, за да бъде създадена една наистина уникална книга! (Били Колинс изпраща по традиционната поща писмо, подписано лично от него, с което благодари, че сме го направили част от една нова култура.) Тези автори са особено харесвани от младите хора. Издателството е ангажирано с два национални конкурса - „Море“ и „Непознати улици“ и раздава тези книги на младите автори, които имат творчески интереси в писането. В тези именно конкурси Издателството прави своите открития и поощрява с първи книги млади автори. (През март тази година Георги Гаврилов спечели наградата за младо дарование в конкурса на името на Христо Фотев с първата книга, издадена от „Знаци“ - „Корабен дневник на книжната лодка“ и ето, в книжарниците вече е и неговата втора книга „Пиета“, също бързо забелязана от литературната критика.)

Защо „Знаци“, я бях попитала в неотдавнашен наш разговор - въпрос, който всички неизменно й задават.

„Целият ни живот е свързан с това дали четем знаците, които ни дават природата, историята, културата, литературата, дали усещаме знаците по пътя си като значими опорни точки на познанието и дали ги следваме. Защото знаците са това, което са оставили хората преди нас, но и това, което ще оставим ние след нас. Особено в тези дейности, които остават дълговечни – дейностите в духовната област, към която принадлежат и книгите. От нас зависи какво ще прочетат идващите след нас чрез нашите мисли, вълнения, човешки опит, морал, култура, поведение. Всичко оставя знаци и това е уникално и вълнуващо. Целият живот е едно движение, път, а знаците са продължителната семиотика на това движение.“

Книгите, които издава „Знаци“, са неповече от 15-20 на година - (художествена литература и книги от областта на изкуството и изкуствознанието, литературата и литературознанието, краезнанието и др.), но удоволствието от книгите на това издателство е рядко. Попитайте красивото младо момиче, което сутрин чете „знаците“ на живота в навалицата на пътуваща София.

Златна Костова

Снимки: личен архив на Румяна Емануилиду

BG stanil 5.indd 27 16.10.16 19:38

Априлското въстание през погледа на „Хумористицке листи“

През 2016 г. се навършват сто и четиридесет години от Априлското въстание. И днес събитията от 1876 г., продължават да бъдат тема, която привлича вниманието и буди дискусии както в цялото българско общество, така и сред специалистите. Още по време на самите събития те намират силен отзвук на страниците на европейския печат. Особено гореща подкрепа срещат сред братските славянски народи – чехи, словаци, руси, поляци и др. Интересен и малко пренебрегван поглед към събитията дава чешката сатира. Така обект на представяне тук по-специално ще са карикатурите в сп. „Хумористицке листи“.

Събитията в българските земи от пролетта на 1876 г. трябва да се разглеждат винаги в балкански и европейски контекст. Правейки това обаче, не трябва да изхождаме само от наши позиции, от геройството, от величието на трагедията, от падението, от предателството, защото рискуваме да попаднем в „залата с кривите огледала“, но без да осъзнаваме това. Затова е много важно да обърнем внимание на оценката на другите. Именно търсейки другата гледна точка, аз избрах да се спра на политическата сатира и по-специално на карикатурите в чешкото списание „Хумористицке листи“. Хуморът и сатирата имат своите традиции в чешката литература. Достатъчно е да се споменат дори само две имена – Светоплук Чех със своята Броучкиада и Ярослав Хашек с неговия Швейк. Разбира се, те стъпват върху вековната традиция на старата литература, на фриволните студентски песни, народни комедии, епиграми и др. За тях не е имало нищо свято, не са признавали никакви забрани.

Началото на Източната криза през 1875 г. заварва чехите в пасивна опозиция срещу Виена. Те още не са се съвзели от разочарованието, породено от неосъщественото чешко-австрийско изравняване по подобие на австро-унгарския дуализъм от 1867 г. Разтърсващите събития при славянските народи на Балканите отново съживяват славянското съзнание и засилват сред чехите надеждата за решаване и на техния въпрос. Идентифицират се с българи и сърби, с техните борби и стремления. Публикациите в органите и на консервативната старочешка, и на

1.

младочешката партия са на страната на славяните в борбата им срещу Турция. Единствено само близкият до правителствените кръгове „Пражки денник“ не отбелязва събитията на Изток, освен официалните сведения, и то, за да не бъде принуден да застане на страната на Турция. Списание „Хумористицке листи“ е основано през 1858 г. и надживява както основателя си, Йозеф Рихард Вилимек (1835-1911), така и много сериозни издания от втората половина на XIX в. С едно малко прекъсване през 1864 г. то излиза до 1935 г. Карикатурите, които се публикуват, много често са неподписани и затова авторството е трудно установимо. Като главен илюстратор и автор на някои от тях е посочен Франтишек Колар (1829-1895). Има и графики, които се препечатват. Списанието публикува и публицистични материали, и поезия, която е без висока литературна стойност. Със своето съдържание обаче те още веднъж потвърждават силния си стремеж да изразят горещия си „поздрав на Балкана, о, нека вече съмне се и там!...“, както се казва в едно от тях. Някои са и доста патетични. Пример в това отношение е публикуваното на 17 юни 1876 г. стихотворение, озаглавено „За славянските герои“:

И тъй напред, славянски вий титани,
и стига нощ, да грейнат дни засмяни
и да се сбъдне блян за свобода, що ни зове!
И вси да помнят тез слова нетленни,
че храбрият славянин с плам свещен
изкупи на Европа всички стари грехове.

По повод събитията на Балканите могат да се определят няколко основни теми на карикатурите: Образът на българите; Образът на Турция; Великите сили и „болният човек край Босфора“; Русия, Англия, Турция и славяните на Балканите. Използвани са трайни и характерни общоприети образи. Народите са били представяни обикновено като мъже с типична част от облеклото – руснакът с кожух и калпак, турчинът с тюрбан, украсен с полумесец, българинът с широк пояс и потури,

2.

BG stanil 5.indd 28 16.10.16 19:38

3.

често скъсани, за да се покаже как е ограбван от турците. Появяват се и алегорични изображения – Русия като слон, поради своята сила, или като патица, закриляща своите пиленца. Англичаните, австрийците, немците, унгарците – мъже с типично за всеки народ облекло.

Първата карикатура, третираща българския въпрос – „Балкански сокол", е поместена на 20 май 1876 г. (8 май ст.ст.) на заглавната страница на списанието и представлява алегорична картина, с която се бичува моралната подкрепа на част от печата, предимно виенския, към турците и техните зверства (Обр. 2). Трябва да се отбележи, че Балканският сокол по облекло и външен вид прилича по-скоро на сърбин, отколкото на българин. Това може да се обясни с вижданията на чехите за голямата близост на балканските славяни.

Останалите пет изображения, посветени конкретно на българска тематика от 1876 г., се публикуват в три поредни броя на списанието в края на юли и началото на август. На първата, от 29 юли, озаглавена „Българи в черкезки плен" е изобразен керван от навързани през вратовете един за друг българи, които вървят с гордо вдигнати глави и изправени осанки под принудата на камшичните удари към бесилките, които се виждат в далечината (Обр. 3). Тази графика е поместена в същия ден и в английското списание „Пиктчърл уърлд" под заглавието „Български затворници, заставени да работят на турски укрепления". Във френско издание излиза като „Отвеждане на български въстаници към бесилката". Но независимо от наименованието и от мястото на публикуване, авторът постига целта си – европейците да разберат за силата на българите и тяхната борба.

С карикатурата от 5 август 1876 г., озаглавена „В България", се внушава зависимостта на управляващите в Османската империя от западните сили и идеята, че действията на турците са с тяхно одобрение. Авторът избира за събирателен образ австрийския вестник „Нойе фрайе пресе", известен с враждебното си отношение към българското въстание, представен в образа на прекрасна млада жена, наречена Изкусителка, която, на фона на разчленени трупове на въстаници и руини от разрушенията, иска своя дял за оказаната подкрепа (Обр. 4).

„Поглед към Ниш", „Улици във Видин" и „Обесване на български въстаници във Видин" е следващата група графики, посветена на българската тема (обр. 5). Илюстрациите изобразяват тези два български града по време на Сръбско-турската война, като в третата отново се показва насилието над български бунтовници, взели участие в Сръбско-турската война.

Трябва да се отбележи, че трагичните събития на Балканите не винаги

4.

са представени чрез сатирата. В последните описани изображения сатирата е там, където се осмиват другите, но отсъства там, където се изобразяват българите като герои и мъченици.

Следващият образ, който се налага в карикатурите, посветени на бор-

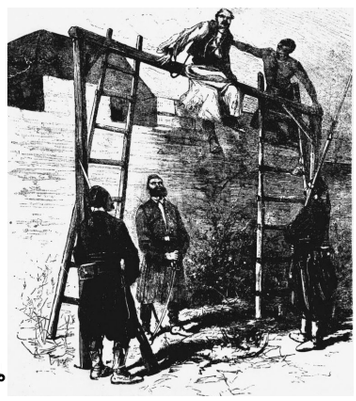
5.

бите на южните славяни, е този на „Турция". Тя е осмивана като нещо остаряло, нещо което е от миналото, което е излишно и неспособно да проведе реформи, за да достигне постиженията на модерната епоха. Империята е представена като немощна и болна държава, която постепенно започва да се разпада под напора на възраждащите се балкански народи. Самата тя не осъзнава реалното положение, в което се намира и вижда себе си все

6.

още като онази сила, която е била преди векове (Обр. 6, 7). Много често е изобразявана и разкъсвана от южнославянските народи (Обр. 8, 9).

Третата тема, която се откроява в сп. „Хумористицке листи" по повод Източната криза, е отношенията между Великите сили и Турция. Тук отново се оформят няколко подтеми. Една карикатура, публикувана на 26 август, прокарва много ясно идеята на чехите за общото бъдеще на империите по света. Поразена е Османската, същата съдба грози и останалите. Основният мотив е как стремежът за свобода, независимост и реформи сред завладените народи ще доведе до разпад на империите (Обр. 10).

Като втора подтема може да се

7.

BG stanil 5.indd 29 16.10.16 19:38

отдели политиката на империите от Европа към „Болния човек край Босфора“. Тук основните роли са оп-

8.

ределени за Англия, Русия и Австро-Унгария. Трите държави са персонифицирани: Джон Бул, Батюшка или княз Александър Горчаков и граф Дюла Андраши. В същото време Англия, която освен като Джон Бул, се появява и в образа на бостанско плашило, което се стреми да опази

9.

всички зелки (европейските провинции) от зайците (Русия, Австро-Унгария, Гърция, Румъния, Сърбия и Черна гора) в нивата на Османската империя (Обр. 11).

Чехите представят Англия и Авс-

10.

тро-Унгария като защитници на статуквото и правещи се, че не виждат проблема с размириците на Балканите. Много показателна в това

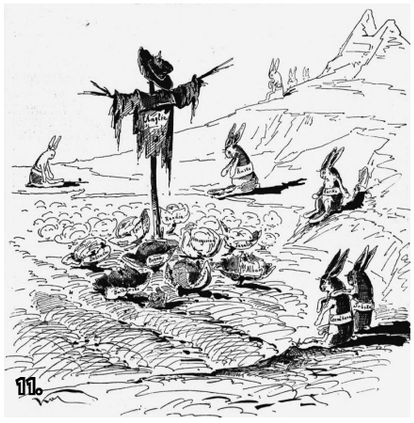

11.

отношение е една карикатура, която представлява среща на министри в Берлин. Авторът изобразява граф Андраши и другите министри, гледащи отвисоко какво става в далечи-

12.

ната, но неискащи да видят реалната ситуация (Обр. 12). Авторите в списанието са осмели и желанието на Австро-Унгария да възпре Русия в нейния устрем при прогонването на турчина (Обр. 13).

13.

Английската политика е представена и по още два начина, характерни за нея: страняща от останалите европейски сили и във вечно съперничество с Русия за решаването на Източния въпрос (Обр. 14). Списанието изразява позицията си, че решаването на кризата зависи само от Англия и Русия, посредством една много впечатляваща карикатура, наречена „Консилиум“ от 17 юни 1876. На нея докторите Батюшка (Горчаков) и Буличек са се надвесили над болния турчин, който със страх и надежда в погледа очаква тяхната помощ (Обр. 15).

Карикатуристите в списанието рисуват Русия винаги като положителен образ, който ще подкрепи славяните в Османската империя. Батюшка ще е този, който ще им помогне да из-

14.

воюват свободата си. Русия в образа на майка-патица, защитава своите малки (народите на Балканите) от ноктите на европейската дипломация – разярен, атакуващ петел (Обр. 16).

15.

Чешката сатира, представена тук чрез карикатурите в сп. „Хумористицке листи“, показва както познанието на чехите за народите, населяващи Балканите, техните борби и стремежи, така и настроенията и възгледите им относно положението, в което те самите се намират и представите им за ролята на Великите сили в развитието на Стария континент. Интерес представлява как осмислянето на събитията

16.

BG stanil 5.indd 30 16.10.16 19:38

чехите пречупват през собствените си борби и интереси: борбата им с немците, борбата им за равенство в империята, вътрешното им положение. Много характерен пример за последното е един от фейлетоните на Ян Неруда (несъмнено най-интересните хумористични и сатирични произведения в чешката литература, свързани с българския въпрос, са излезли изпод неговото перо), който, описвайки безчинствата при потушаването на Априлското въстание, сравнява чешките „домопритежатели“ с жестоките турци. Един цитат от този фейлетон много точно обобщава представата на чехите за турците и тяхното владичество на Балканите: „Турчинът има толкова меко сърце, толкова са изискани неговите навици, че освен набиването на кол, одирането на кожата на живи хора, опичането на християнски деца и още някои по-жестоки хрумвания той няма в националния си характер нито една черта, която да свидетелства за нещо неприятно“.

Накрая искам да завърша този свой преглед с част от една от т.нар. „Новобългарски…“ песни (перифрази на чешки народни песни), публикувани на страниците на „Хумористицке листи“.

Пред Балкана,
отвъд Балкана
няма да остане турски господар.
Там дето е родната земя
на българското племе,
там дето са неговите градове, църкви, училища,
домове и хамбари;

Турците загиват! Хр-р-р…! на небето…
Жестоко ядосани!

гл. ас. д-р Любомила Соленкова
Институт за исторически изследвания, БАН

Публикацията е подготвена по материали от Humoristické listy, Národní Listy, изследванията на В. Бехиньова и Р. Хавранкова.

1. Йозеф Рихард Вилимек
2. Балкански сокол. (Humoristické listy 18, 1876, č 21, s. 160)
3. Българи в черкезки плен (Humoristické listy 18, 1876, č 31, s. 245)
4. В България
Пашата: Ти имаш, драга приятелко, дял от плячката.
Изкусителката: Господине, това не е достатъчно, дайте ми най-малко още пръстените от тези ръце.
Пашата: Тези ли, пиленце, невъзможно е да ги измъкна с пръсти, пропити с кръв.
Изкусителката: Но, Боже, отсечете пръстите!“.
(Humoristické listy 18, 1876, č 32, s. 253)
5. Обесването на български въстаници във Видин. (Humoristické listy 18,1876, č 33, s. 257)
6. Чаровното огледало. (Humoristické listy 18,1876, č 29, s. 230)
7. „С всичко може да се придвижи човек, когато е добре хванат“ (Humoristické listy 18, 1876, č 9, 26.02.1876, s. 65)
8. Седем гарвана на мършата. (Humoristické listy 18, 1876, č 28, s. 221)
9. „Трудно се издигаш, когато балонът издиша“ (Humoristické listy 18, 1876, č 38, s. 299)
10. Гръмоотводите са заложени. Но гръмотевицата може да падне встрани! (Humoristické listy 18, 1876, č 35, s. 277)
11. Възможните загуби на готвача. (Humoristické listy 18, 1876, č 21, s. 164)
12. В Берлин
Андраши: Но аз не зная, господа, какво имате предвид? В края на краищата, очевидно това въстание намалява и се отдалечава!
(Humoristické listy 18, 1876, č 22, s. 169)
13. Пррр!!! (Humoristické listy 18, 1876, č 41, s. 325)
14. Руско-английска позиция.
Източен въпрос. (Humoristické listy 18, 1876, č 25, s. 196)
15. Консилиум
Доктор Буличек: Какво му дадохме, за да отече като желе?
Доктор Батюшка: Това няма да помогне сега. Няма нищо по отрязания ляв крак.
Доктор Буличек: Колко високо?
Доктор Батюшка: Най-добре до шията.
(Humoristické listy 18, 1876, č 25, s. 196)
16. Свобода.(Humoristické listy 18, 1876, č 41, s. 325)

Снимки: архив

BG stanil 5.indd 31 16.10.16 19:38

Проектът „Иван Мърквичка – българският чех“ в Прага

Две годишнини, свързани с големия художник Иван (Ян) Мърквичка, бележат 2016 г. През нея се навършват 160 лета от рождението на художника и 120 години от основаването на Държавното рисувално училище (днес Национална художествена академия), чийто пръв директор е Мърквичка. С оглед на този факт екипът на Българския културен институт в Прага се амбицира да отбележи по подобаващ начин двете събития.

С името на Иван Мърквичка се свързва както началото на академичното художествено образование в следосвобожденска България, така и огромният брой значими произведения, които художникът създава по време на своя близо 40-годишен престой у нас. Много са статиите, публикациите, конференциите, събитията, посветени на живота и делото на Мърквичка в нашата родина. Емблематични негови творби от десетилетия красят сградите на най-висшите ни държавни институции, музеи, галерии. И до днес той продължава да е все така известен и почитан сред широката общественост в България.

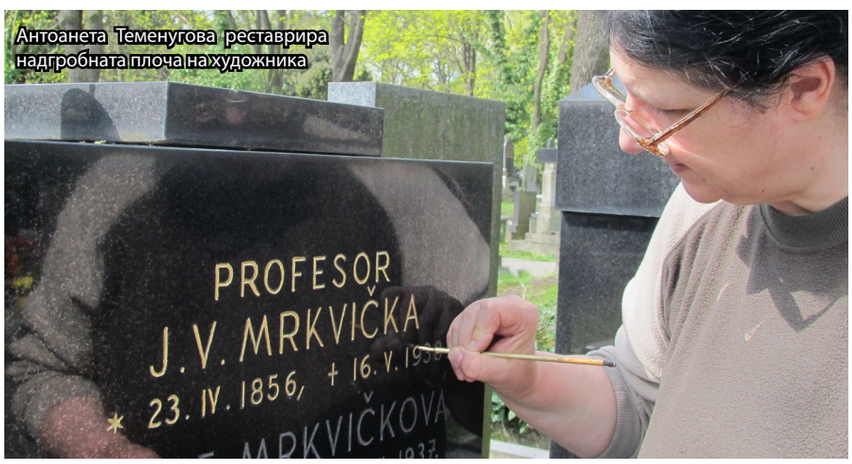

Антоанета Теменугова реставрира надгробната плоча на художника

В навечерието на неговата 160-годишнина си поставихме за цел да осветлим името му пред чешката аудитория и да обогатим информацията за последните години от неговия живот.

Това бе една от първите стъпки, които екипът на Българския културен институт предприе, за да развие проекта, посветен на Иван Мърквичка. Вече имахме натрупан опит с друг подобен проект – този за основоположника на българската печатна графика Йозеф Питер. Да припомним, че през изминалата година по инициатива на института в София и Прага бе представена мащабна експозиция от негови творби. Наред с това бе издаден и луксозен триезичен албум, който разшири представата за неговата личност и творчество, познати доскоро само на тесен кръг специалисти. Тук е важно да отбележим, че Йозеф Питер пристига в България в началото на XX век именно по покана на Иван Мърквичка. Ето защо проектът „Йозеф Питер“ е своеобразен преход към този за Мърквичка. Дори в различни аспекти те се допълват.

Все пак името на Мърквичка е значително по-известно и не е забравено през годините и с интерес очаквахме да разберем какво наследство от картини се съхранява в неговата родна Чехия. Още в началото на нашите изследователски търсения се натъкнахме на албум за проф. Мърквичка, издаден от негови приятели в Прага по случай 80-годишния му юбилей. Пожълтелите от времето страници разкриха много интересни факти и ценна информация. Сред тях бе и вестта, че скоро след окончателното си завръщане през 20-те години на миналия век в родната вече Чехословакия, Мърквичка излага свои произведения в град Пилзен. Свързахме се със Западночешката галерия, за да разберем дали във фонда ѝ има негови творби. Наред с това потърсихме партньорство и с Народната галерия в Прага, с която добре си сътрудничихме по проекта за Питер. След щателно проучване специалистите от двете чешки галерии установиха, че във фондовете им се съхраняват картини, графики и рисунки на Мърквичка.

От хранилището на Народната галерия бяха извадени за заснемане с работна цел пет негови творби, сред които и два автопортрета. След предварителния оглед се оказа, че част от произведенията се нуждаят от сериозна реставрация и в момента по тях работят специалисти от Народната галерия.

Любопитна творба бе издирена в архива на Западночешката галерия в Пилзен. Тя е запазена в много добро състояние и носи названието „Портрет на дама в черно кожено палто“.

Всички тези произведения на Иван Мърквичка ще станат достояние на широката общественост през ноември. Тогава Българският културен институт, съвместно с Посолството на Република България и в партньорство със Софийската градска художествена галерия и Националната художествена академия, ще представи в Прага изложба с над 25 творби на големия художник. Редом до тази ценна колекция от платна посетителите на галерията на Българския културен институт ще се запознаят с фотоси, документи и материали за Иван Мърквичка от Държавния архив – София, и Регионалния исторически музей – София, както и от неговия личен архив.

Специален каталог, подкрепен финансово от Министерството на

Снимки: архив на БКИ

BG stanil 5.indd 32 16.10.16 19:38

Ангел Маринов пред картини на Мърквичка от фонда на Националната галерия в Прага

Снимки: архив на БКИ

„Какво е за мен България?”

България е моята родина.
Тя е миналото, настоящето и бъдещето, свързани в едно цяло.
България за мен е Аспарух. Чувам тропота на конските копита, виждам грейналите лица на прабългарите, застанали на брега на Дунава, а отвъд великата река – свилените коси на славяните.
Моите прадеди са техни потомци – запазили гордия и несломим дух на Омуртаг, Симеон Велики, Крум, Йоан Асен и Калоян, за да пребъде българската държава през вековете.
България за мен е Паисий – атонският монах в тъмната килия, с перо в ръка пише историята на своя народ, поробен векове от византийци и турци.
Скърца перото и: „О, неразумни и юроде, защо се срамуваш да се наречеш българин?”
Пише Паисий за великата българска държава, за славните нейни царе и воини, за обширната ѝ територия, граничеща с три морета.
Пише, за да запали искрица надежда за свободен живот в свободна и силна страна.
България за мен е Левски и Ботев, Хаджи Димитър и Стефан Караджа, дали живота си в полза на родината и със смъртта си показали на следващите поколения как се брани род български.
Върви в нощта самотен пътник, събужда потъналия в петвековна дрямка българин, дава му вяра в собствените сили – да грабне оръжие и да извоюва свободата си.
А отвъд Дунава – други патриоти организират чети, купуват пушки, за да помогнат на братята си и да отхвърлят от плещите си тиранията.
България за мен е Батак и Перущица, Боримечката и черешовото топче, Шипка и Орлово гнездо. Реките от кръв, които карат Европа да настръхне и да си спомни, че има една държава, велика и славна, която иска свободата си. Една надежда е смазана, един порив – прекъснат, един полет – унищожен. Но там, дълбоко в човешките души, искрицата огън, запалена от Паисий, Левски и стотиците патриоти, се разгаря все повече и лумва на Шипка. Българските опълченци бранят върха до последния си дъх, изправени гордо срещу стохилядна турска войска, а край Плевен друга войска признава поражението си.
България за мен е Рила, Пирин и Балкана, Дунав, Искър и Марица, Добруджа и Тракия. Издигат се гордо планините, разказват на орлите славни истории, а зелените поляни и бистри поточета канят всеки пътник за миг отмора. А равнините? Люлеят се златни класове, слушат човешката глъчка и се радват, че кипи труд, а не битки. Радост ме обзема и мен – да бъда част от моята свободна страна, да се радвам на природните красоти и да ги пазя за моите деца.
България за мен е моят народ, с 1300-годишна история, вървял след Аспарух, воювал срещу врагове и запазил родния си език. Моят народ, с творци като Ботев и Вазов, Яворов и Дебелянов, Елин Пелин и Каралийчев. Композитори и художници, учени и изобретатели, млади математици, певци и танцьори прославят страната ни. Спортисти развяват българския флаг, слушаме българския химн и се гордеем, че сме българи.
България за мен е радост и гордост, слънце в очите ми, вятър в косите ми и надежда, че ще я обичаме и пазим!

Пламена Светославова Петрова, ученичка от 7. клас на БСОУ „Д-р Петър Берон” –гр.Прага, първо място в конкурса „България в длана ми”.

Прага. И ако тази година е юбилейна, освен с постоянно поддържане на гроба, отношението на Българския културен институт се изразява и в цялостно обновяване на надгробната плоча с помощта на опитния реставратор Антоанета Теменугова. Приносът на Иван Мърквичка за изграждането на модерния облик на българското общество след освобождението от османско иго е огромен и с право можем да го наречем „българския чех”. Проектът, посветен нему, е важна стъпка към осветляване на неговата личност пред широката публика в Чехия и кулминацията ще настъпи през ноември, когато в галерията на Българския културен институт Иван Мърквичка своеобразно ще се „завърне” на българска територия.

Д-р Ангел Маринов

BG stanil 5.indd 33 16.10.16 19:38

От любов към Чехия

Дени и Краси са българи, влюбени в Чехия. Двамата превеждат книги на водещи чешки писатели, изповядват любовта си на страница във фейсбук

Деница Дабижева

Деница Дабижева (вече Проданова) и Красимир Проданов са не просто двама ентусиасти, влюбени в чешката страна, език, култура и литература. Макар и да живеят в София, чешкото е вече неделима част от тях – превеждат книги и филми на български, пътуват при всеки сгоден момент до видяни или непознати места в Чехия, създадоха си и фейсбукстраничка, която набира популярност - „От любов към Чехия“, или Srdcem v Česku. На нея двамата искат да покажат най-красивото от чешката страна, да разкажат легенди и да опишат приказни места, запечатани и от обектива на Дени (освен всичко друго, тя е и превъзходен фотограф). Идеята за такава фейсбукстраница хрумва на Дени и Краси, докато са на поредното си пътешествие в Чехия. И се ражда Srdcem v Česku – място, на което да споделят и прекрасни снимки, и емоциите от своите срещи. Добавят обаче още нещо много хубаво – информация за чешки културни събития в България. Просто показват на страничката си всичко, което свързва двете страни. Реакцията на читателите им не закъснява. Едни благодарят за хубавата идея, а други са възхитени от чудесните теми и снимки. „Топлият прием на нашата идея – коментират създателите на интересната фейсбукстраничка, – е доказателство, че Чехия винаги е будела само най-приятни чувства в нашите сънародници. Българите и до днес смятат чехите за свои приятели и носят в сърцата си благодарност към стореното за родината им от този народ...“

„От любов към Чехия“ говори много за общото, което ни свързва. Страницата предлага почти всеки ден да вземем раницата и да поемем към Прага, Телч, Зноймо или Моравске Будейовице. Още по-интересни са обаче репортажите от събитията с чешка нишка, случили се в София и България. Коментарите на фейсбукфеновете им са красноречиви... Боян Любичев например пише: „Благодаря ви от сърце! Събуждате в мен спомените от детството ми! Живял съм в Холешов и Кромнериж!“ „Със сърце за Чехия, със сърце и за Балканите! Поздрави от Босна“, добавя Павел Данубарович.

Това е идеята на „От любов към Чехия“ – да създава приятни емоции, които да зареждат с енергия. И да утвърждава атмосферата на топлина и сътрудничество между две близки в корените си страни, Чехия и България.

Интересното е, че прабабата на Дени е от Нове место над Метуи, но инициатор да научат чешки е Краси. Започват с курсове в Чешкия център в София, там изкарват две години с начинаещи и напреднали, а после учат при Ева Коваржова, която преподава в Софийския университет, и Яна Маркова, която е работила дълги години в Културния център в Прага.

Голяма заслуга да обичат Чехия има и един от родините на Дени - Ярослав Фишер, който е бил един от първите председатели на Чехословашкия клуб в София още по време на Втората световна война. “Той беше съхранил онова чувство на цялостност между всички славяни, което в наше време вече е поизчезнало. Макар да живееше в Чехия сигурно

Красимир Проданов в Прага

BG stanil 5.indd 34 16.10.16 19:38

За детската кауза

от 50-60 години, говореше много хубав език и се радваше, че ние учим чешки..." – разказва Краси.
Сега, десетина години по-късно, Дени и Краси направиха и първите си стъпки в литературния превод от чешки на български. Те имат обаче зад гърба си дългогодишен опит в литературата, журналистиката и езика. Дени превежда книги от английски (сред тях е и роман от популярната поредица "Хрониките на Нарния"), Краси пък има завиден опит като журналист (водещ на много слушани предавания по "Дарик радио" и "Хоризонт", главен редактор на лайфстайл списание "AZ" и езотеричното "Усури"). Но сега имат възможност и да берат плодовете на любовта си към чешката страна и език. Само за две години „Персей" и „Изида" се превърнаха в издателствата, които предлагат най-много съвременна чешка проза - благодарение на тези книги българската публика се запозна с модерните романи на най-награждаваните в последните две десетилетия автори. "Признаваме, че ни беше много страх, но го правихме и го правим с голямо желание и любов, пък и освен всичко друго, ни се иска да добавяме имидж на тези издателства и да помагаме и те да израстват, доколкото ни е по силите..." – споделя Краси.

Краси с бъдещ читател

Признатият и от специалистите, и от читателите доайен на съвременния литературен превод от чешки Васил Самоковлиев оцени много положително дебюта на Краси като преводач от чешки – наградения с "Магнезия литера" сборник разкази на Марек Шинделка "Останете с нас" (изд. "Изида"), като му даде и компетентни професионални съвети. Последваха и преводите на "Може би си отиваме" на Ян Балабан и "Селски барок" на Иржи Хаичек, също отличени с "Магнезия литера".
Дени пое предизвикателството да преведе на български скандалния роман на Петра Хулова "Пластмасов тристаен" и "Моята най-любима книга" на Маркета Пилатова.
Любовта на двамата към всичко чешко разпростростира границите си и извън полето на литературата и пътуванията в Чехия.
"На Българското черноморие редовно се запознаваме с чехи - първо си мислят, че сме техни сънародници и се дърпат и им е неприятно, но като разберат, че сме българи, им става супер приятно и започват да ни разказват живота си. – разказва Краси. - Пък ние се опитваме да им помагаме с разни дреболии - случвало се е да ги водим до автогара например в Бургас или София. Много от чехите, с които се запознаваме, са идвали като деца тук и после се връщат като големи, зрели хора и много се вълнуват.
Сещаме се за разни историйки - такива любопитни: от време на време намираме някои чехи в полубезпомощно състояние, така например се запознахме с Шимон и Моника, които нямаше къде да си обменят пари на летището и ние извадихме от джоба си и им дадохме срещу евра, което у нас си е рисковано. Една вечер пък на софийски булевард един мъж на развален френско-английски ни попита къде има обменно бюро, а беше неделя вечер. Едно от възклицанията му ми се стори, че е на чешки, и много смело го заговорих. Оказа се не просто, че е чех, ами че е мениджър на волейболния отбор на Чехия. Тогава течеше европейско първенство в София. Изтеглихме пари от един банкомат и му дадохме, та той беше изключително доволен.
Принципно навсякъде в Чехия, като кажеш, че си българин, ти се радват, и това сме забелязали. Много те уважават за това, че учиш езика им и обичаш културата им. Водили сме разговори за историята и живота с рецепционистки, аптекарки и какви ли не хора. Веднъж в Телч един човек ни покани да разгледаме дивите животни, на които помага - каза, че са ходили при него какви ли не, но българи не бил приемал. И пак имаше много радушно отношение.
Навсякъде пътуваме само с обществен транспорт, защото сме се убедили колко безотказно работи той в Чехия, пък и така се озоваваме на най-невероятни места и при най-интересни хора. По този начин веднъж слязохме от автобуса в Холешов и попаднахме пред книжарница, на която с огромни букви пишеше ОТВОРЕНО. Мислехме, че я държат българи, но се оказа, че я стопанисва чех, който много обича България и учи езика от своите приятели. Името му е Марек Мехура и пътува при всяка възможност с не много новата си шкода до България. Обожава български продукти и се опитва да учи съгражданите си да използват розово масло и да ядат сармички. И да пият българско вино, естествено!" – разказва преживелици Краси.

Пламен Тотев

Снимки: личен архив на Деница Дабижева и Красимир Проданов

BG stanil 5.indd 35 16.10.16 19:38

Царската билка

Постоянно бързате и сте в плен на сивото ежедневие. Стресът ви дебне на всеки ъгъл. Работа, семейство и пак работа. Какво да приготвите набързо, за да ви олекне не само на главата, но и на душата? Една вкусна доматена салата с моцарела, украсена с пресни листа от босилек и напръскана с малко зехтин ще ви достави истинско естетическо удоволствие, съчетано с немалка доза ароматерапия. Тя е радост не само за очите, но и за тялото. Благоуханието на босилека ще намали главоболието и стреса и ще ви накара да се почувствате наистина царствено. Защото босилекът е отличен източник на витамин К, на желязо, калций, витамин А, на фибри, манган, магнезий, витамин С и калий.

Родината на царската билка е Азия. Смята се, че Александър Велики я донесъл от Персия в Европа. Босилекът бил любима билка и на римляните. Те го свързвали с любовта и плодородието. Според една легенда света Елена търсела дълго време Христовия кръст и след като не го намерила, тръгнала да се връща. Тогава минала по една поляна, чието ухание я опиянило. Тя се навела да откъсне от благоуханното растение, за да го отнесе със себе си, и под него открила кръста на Христос. Тогава нарекла билката, която й открила кръста Божи, базиликос, което означава царски . И днес в православието босилекът се смята за свещена билка и се използва при освещаването на водата.

Царското биле е една наистина универсална билка. Действа противовъзпалително, противоспазматично, болкоуспокояващо, потогонно и леко възбуждащо. Прилага се при инфекциозно-възпалителни процеси на дихателните пътища и на пикочно-половите органи, при нервна потиснатост, задух, кашлица, газове, запек, възпаление на простатата, бъбреците и пикочния мехур, при болки в стомаха, безсъние и диария. С антибактериалните си свойства листата са перфектен лек при грип, лекуват болно гърло и силна кашлица, помагат при кървене на венците, спират гадене и повръщане. Босилекът обаче може да се приема от бременни жени само ден-два преди раждане, защото е силен маточен стимулант. Царското биле стимулира и притока на мляко. Билката притежава способността да забавя съсирването на кръвта. Затова не трябва да се приема повече от три месеца. Според индийски учени приемът на екстракт от босилек намалява до 75% отоците в ставите. Масажът с масло от билката също помага при артрит.

Царската билка има благоприятен ефект при диабет и при проблеми с жлъчката. Има също така противогъбичен и дезодориращ ефект. При проблемна кожа и акне се приготвя тоник от босилек. В двеста милилитра вряла вода се слагат три чаени лъжички от билката и се оставя да кисне 20 минути. Прецежда се и се нанася сутрин и вечер върху засегнатата кожа. Босилекът облекчава и различни алергични симптоми.

Чай от бисилек може да се приготви чрез запарване или чрез варене. 1 супена лъжица босилек се слага в 400 мл. вряла вода и се кисне два часа. Пие се три пъти дневно по една винена чаша преди ядене. Друг начин на приготвяне на чая е една супена лъжица от билката да се запари десет минути в чаша вряла вода. Две чаени лъжици от царската билка могат също така да се варят на слаб огън в 300-400 мл. вода, но само за две-три минути, след което се киснат 10 минути. При всички варианти дневната доза е максимално три чаени чаши дневно.

При възпалителни процеси на устната кухина се използва за жабурене и гаргара няколко пъти дневно. Босилекът е една от най-използваните подправки. В италианската кухня той се добавя към спагети и пица, както и към различни видове доматени сосове. С босилек се прави и известното песто дженовезе, като към него се прибавят зехтин, чесън, кедрови ядки, пармезан и сол. Смлян или ситно нарязан с лук и зехтин, босилекът е вкусна добавка към доматена супа. В българската кухня се използва при готвене на зрял и зелен боб, картофено пюре, при ястия с говеждо месо или гъска, при различни гозби със зеленчуци. И накрая, ароматът на босилека е естествен репелент. Саксия с царското биле, поставена около вратата или на прозорците, отблъсква насекомите и ви спасява от мухите и комарите.

Мария Захариева

Снимка: Мария Захариева

BG stanil 5.indd 36 16.10.16 19:38

Накратко

Изборите за президент и вицепрезидент на България ще се проведат на 6 ноември 2016 г. Евентуален втори тур ще се проведе на 13 ноември 2016 г. Заедно с президентските избори на 6 ноември ще се проведе и допитване до народа. Националният референдум включва въпросите: „Подкрепяте ли народните представители да се избират с мажоритарна избирателна система с абсолютно мнозинство в два тура?"; „Подкрепяте ли въвеждането на задължително гласуване на изборите и референдумите?"; „Подкрепяте ли годишната държавна субсидия, отпускана за финансиране на политическите партии и коалициите, да бъде един лев за един получен действителен глас на последните парламентарни избори?".
Рекорден брой - 23 кандидат-президентски двойки са регистрирани в ЦИК за предстоящите избори. Сред кандидатите за президент са Цецка Цачева (ГЕРБ), ген.-майор Румен Радев (БСП), Красимир Каракачанов (Патриотичен фронт и Атака), Трайчо Трайков (Реформаторски блок), Ивайло Калфин (АБВ), Татяна Дончева, Жорж Ганчев, Пламен Орешарски, Веселин Марешки и др.

Теньо Попминчев е създател на първия по рода си настолен рентгенов лазер, който е разработил с международен екип от физици. Рентгеновите лазери позволяват да се получат изображения на вещества с атомна резолюция и да се наблюдават физичните процеси отвътре. Българският учен е посочен в класацията на Нобелови лауреати като един от десетте души в света с най-голям потенциал да направят големи открития в бъдеще, съобщи БНТ. „Предишните догми в моята област бяха, че не може да се направи рентгенова светлина с лазерни свойства, на принципите на които ние основаваме нашите изследвания", казва професор Попминчев.
През май на церемония в Гербовата зала на „Дондуков" 2 държавният глава Росен Плевнелиев удостои проф. д-р Теньо Попминчев с почетен знак на президента. Той му бе даден за изключително научно откритие със значим принос за развитието на науката, техниката и технологиите и за издигане репутацията на страната ни в световен мащаб.

Българските граждани, живеещи в чужбина, ще могат да подават заявления за подмяна на повредено, унищожено, изгубено или откраднато свидетелство за управление на МПС с ново свидетелство със същата валидност по електронен път, чрез онлайн форма, която могат да намерят на страницата на МВнР. Условието за това е да притежават квалифициран електронен подпис, да имат вече издаден български личен документ в последните 59 месеца преди подаването на заявлението и да са им били снети необходимите биометрични данни. Заплащането на заявените услуги също ще става по електронен път.

По случай 100-годишнината от Добричката епопея в Добрич бе открит първият паметник на Освободителя на Добруджа - ген. Иван Колев, наричан бащата на българската конница. Монументът е дело на скулпора Александър Хайтов. На плоча са изписани думите на ген. Колев: "Кавалеристи, Бог ми е свидетел, че съм признателен на Русия задето ни освободи, но какво търсят руснаците в нашата Добруджа? Ще ги бием и прогоним, както всеки враг, който пречи за обединението на България". Паметникът има сензор, който включва „Шуми Марица". В него е вградена пръст от градината в родния дом на ген. Колев в с. Бановка, Бесарабия. Предвижда се и поставянето на 20 плочи в полукръг, на които ще бъдат изписани имената на 1053 войници, офицери, загинали в Добруджанската война.
През 2010 година е открит бюст-паметник на генерал Иван Колев в родното му село Бановка в Бесарабия, Украйна. Бронзовият бюст е дарен от скулптора Димитър Янков.

България е на второ място по брой смъртни случаи на глава от населението заради мръсен въздух в нова класация на държавите на Световната здравна организация, публикувана в края на септември. Със 118 смъртни случая на 100 хиляди души държавата ни е на второ място след Украйна. На трето място е Беларус, а на четвърто Русия. Накрая на класацията са Исландия, Финландия и Канада.

В праисторическия солодобивен център в Провадия са открити антични накити, които са на възраст между 6200 и 6500 години, разкри ръководителят на археологическите разкопки в Солниците проф. Васил Николов.Сред останалите забележителни находки е и праисторически кладенец. Археолозите са открили и запазена крепостна стена на около 6500 години. "Няма други данни в Европа за толкова стар град от 6500 години преди Новата ера. Каменният зид от големи камъни с пълнеж от по-малки е защитавал производството на сол. Подправката е имала ролята на пари и е била по-скъпа от златото", казва проф. Николов..

Снимки: архив

BG stanil 5.indd 37 16.10.16 19:38

Абонамент

Интересува ли ви животът на българите в Чехия, България и в целия свят?

Абонирайте се за списание „Българи“, подкрепете своето българско списание! „Българи“ е едно от най-представителните списания на българската общност.

Годишният абонамент за 6 броя е само 180 Kč. Пощенските услуги поема сдружение „Възраждане“. Средствата можете да изпратите на сметката на сдружението **1962160309/0800** или по пощата на адрес: o.s. Vazraždane, Vocelova 3, 120 00 Praha 2.

Обадете ни се на GSM 777 196 322 или ни пишете на e-mail balgari@ atlas.cz

За контакти:
o.s. Vazraždane
Vocelova 602/3, 120 00 Praha 2
Тел.: +420 777 196 322
balgari@atlas.cz, www.blgari.eu

БЪЛГАРСКО УЧИЛИЩЕ „Д-р Петър Берон“ – ПРАГА
ШАНС ЗА ВАШИТЕ ДЕЦА

www.bgschool.eu

Българи брой 3 /2016

Издател:
Гражданско сдружение „Възраждане“, Americká 28, 120 00 Praha 2

Адрес на редакцията:
Vocelova 3, 120 00 Praha 2

„Българи“ излиза с финансовата подкрепа на Министерството на културата на Чешката република

Регистрационен номер в Министерството на културата на Чешката република: E 13282

Главен редактор:
Мария Захариева

Редакционен екип:
д-р Красимира Мархолева, Васил Самоковлиев

Сътрудници:
Снежана Тасковова, Пламен Тотев, д-р Таня Янкова, Стефан Кисьов, Даниела Горчева, Татяна Борисова, Минка Атанасова, Борислав Гърдев, Пенка Калинкова, Раиса Андонова-Щурм, Златна Костова, Румяна Кирилова

Дизайн: Станил Станчев

Година 15, брой 3/2016

e-mail: balgari@atlas.cz
www.blgari.eu

Печат: Tiskárna Libertas, a.s.
Дадено за печат: 10. 10. 2016

Цена: 30 крони
Годишен абонамент: 180 крони

Всички права запазени

Това издание или отделни негови части не могат да бъдат размножавани, публикувани и/или предавани по електронен, механичен, фотокопирен или друг начин, както и въвеждани в информационни системи, включително компютърни, без изрично писмено съгласие от издателя – Vazraždane

Balgari

Periodikum bulharske menšiny v České republice
Časopis je vydáván s finanční podporou Ministerstva kultury České republiky

Balgari 3/2016

Adresa redakce a tel. spojení:
Vocelova 3, 120 00 Praha 2
221 419 838, 777 196 322
balgari@atlas.cz, www.blgari.eu

Ročník XV
Periodicita: 6
Náklad: 600 výtisků
Místo vydávání: Praha
Číslo vydání: 3/2016
Den vydání: 14.10. 2016
Evidenční číslo: MK ČR 13282
Vydavatel: Vazraždane, Americká 28 120 00 Praha 2, IČO 26544229

На стр.40 - Велико Търново. Снимка: Мария Захариева

Концерт на органистката Силвия Георгиева в Юбилейната синагога под надслов „Европейската музика по времето на Карл IV“

Снимки: личен архив на Силвия Георгиева